

אתה ליהוה אלהיך לא תבשל גדי
בחלב אמו: פ חמישי אכב עשר תעשר את
כל תבואת זרעך היצא השדה שנה
שנה: כג ואכלת לפני | יהוה אלהיך

לאשראה שכנתה
עבורך חמרה וק
תורה וענה בדיל |
קדם || אלהיך כל
יסני מנה ארחה |
למטה ארי יתרח
די יתרי || אלהי
שכנתה תמן אר
אלהיך: כה ותתן פ
בספא בידך ותתן
יתרי || אלהיך
בספא בכר די
בתורי ובגנא |
ועתיק ובכר די ת
ותיבול תמן קדם ||
את ואנש ביתך:
בקרניך לא תשבי

רש"י

לקט בהיר

איסור אל תחירם צפניהם (סג): לא תבשל גדי. ג'
פעמים, פרט לחיה (כ) ולעופות ולצבחה עמאה (ספרי
- חולין ק"ג): לא תבשל גדי וגוי עשר תעשר. מה
ענין זה אלל זה אמר להם הקב"ה לישראל לא תגרמו
לי לבשל גדיים של תצואה (כ) עד שהן צמעי אמותיכן,
שאלו אין אתם מעשרים מעשרות כראוי כשהוא
סמוך להצבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן
שנאמר (מ"ג י"ט כ"ו) ושדפה לפני קמחה (מחנ), וכן
לענין צבורים (כז) שנה שנה. מכאן שאין
מעשרין מן החדש (ל) על הישן (ספרי): (כג) ואכלת
וגוי. זה מעשר שני (סג) שכבר למדנו ליתן מעשר

אלו זה עמות בידו ודאי שיכול אמה ואלדנה לריך אמה
להחירו ולהדריכו בדרך האמת (צל"ר): (כז) שכל אלו
אין זהם איסור בשר בחלב מדאורייתא, וכבר נבאר בפ'
משפטים שדרושים אלו יזאים מדכתיב ג' פעמים "גדי"
מדהוי ליה לומר לא תבשל בשר בחלב, אבל ג' פעמים לא
תבשל חי לנישול וא' לאכילה (אחר הנישול) וא' לאיסור
הנאה, וכן כחז רבינו שם ו"ל: גדי פרט לעוף שאינו צהמה,
גדי פרט לחיה שאינה צהמה דאע"ג דחיה בכלל צהמה אחר
קרא יתירא ומפקיע, גדי ולא אחר הנהמה טמאה, אבל
צהמה טהורה דלאו גדי כגון פרה ורחל איתרבו מקראי
דקתני צברייתא בגמ' עכ"ל: (כז) פי' לקלקל תצואה
חדשה כשהיא רך ועדיין צמעי אמותיהם פי' בלועה בשבלים,

והיאך תגרמו שלא לקלקל, אם עשר תעשר, ואע"ג שרבינו אין דרכו להביא סמוכים ודרושים במקום שאין הכרח פשוט
הענין, כאן יש לומר שהוכחתו מהפסיק צמנע מאכלות חסורות עם מאמר כי עם קדוש אתה, הלא זאת שייך גם על בשר
בחלב והיה לו לאומרה בסוף אחר בשר בחלב, בזה הראה שרצונו לקשר לא תבשל עם עשר תעשר (מ"ל): (כח) קמה היא
תצואה שנגמרה ועומדת לקצור, והנביא מקלל את סמריים שהיה שדופה ונפסדת לפני קמה: (כט) פי' בפ' משפטים
וצפ' משא אמר הכתוב ראשית צבורי אדמתך תביא בית ה' ואז לא תבשל וגוי' (לבוש), ושם ודאי שיש לדרוש סמוכים כי מה
ענין בשר בחלב לצבורים ולמועדות, אבל עיקר הענין לגבי מעשר נאמר, כי צבורים דבר מועט הוא ואין נחשדין עליו, לזה
מביאו רבינו כאן (בד"א): (ל) הוא הדין להפך מן הישן על החדש כן הוא משמעות שנה שנה, וכן הוא בספרי משנה
לחצרתה, אלא אורחיה דמלתא נקט שרונה להרויח כי הישן הוא יותר שבר נחייבש הלחלוות ממנו, שאם רונה לוותר ללוי
ולעני אין לריך להמתין עד שנה הבאה יכול ליתן לו מחנות חוץ מן המעשר (מ"ל), גם אשמעינן רבותא שלפעמים הישן

ראשון ללוים שנאמר
ישראל וגוי, ונתן ל
שנאמר (סג י"א) ואכל
זה מעשר אחר כו
התצואה מרובה (ל)
נפשך. כלל: בבקר
ובכל אשר תשא
הפרט מפורש ולד ו
וכו' (מ"ב צרייתא ד"ג מ)
לא תעזבנו. מליטן

אור החיים

לגר וכו' (מ"ב) ואם אפילו אינה ראוייה לגר ונתישבו
על צורין, אלא שראיתי שם במסכת ע"ז (ס"ח).
שהקשה הש"ס כשאמר נבלה שאינה ראוייה לגר
אינה נבלה הקשה ח"ל ורבי מאיר (מ"ב) ההוא
למעוטי סרוחה מעיקרא, ורבי שמעון, סרוחה
מעיקרא לא אינעריך קרא ע"כ, ולפי דברינו מה
מקשה הש"ס לר"מ והלא לסדרת ר"מ אין מקום

אור בהיר

ולא אמר אל משה דיבר ה'. קמא) שלפי דעמו יש טעם נכון בשנינו. קמב) פי' מה יענה ר"מ על מה ששינה
הכתוב. קמג) פי' לו יהיה שלא די דרשמו למך השינוי. קמד) שדי דרשת ר"מ למך השינוי א"כ מהיכן ידע ר"מ סרוחה

ופטריות, ומה הפרט ולי
שני (גמר'): (לג) הגו
הכתוב אומר כן, בשלמא
שם רבינו הזמ

עני ציקב ומצור כספג - (3)
דניו גיעה ומצור כספג למון עני
וה צמון גאמו גרוב

במקום אשר יבחר לשכן שמו שם
 מעשר דגנה תירש ויצהרה ובכרת
 בקרה וצאנה למען תלמד ליראה
 את יהוה אלהיך כלהימים: כי וכי
 ירבה ממך הדרה פי לא תוכל
 שאתו כי ירחק ממך המקום אשר
 יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם פי
 יברכה יהוה אלהיך: כי ונתתה בכסף
 וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום
 אשר יבחר יהוה אלהיך בו: כי ונתתה
 הכסף בכל אשר תאזה נפשך בבקר
 ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר
 תשאלה נפשך ואכלת שם לפני
 יהוה אלהיך ושמתה אתה ובייתה:
 כי והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו פי

לאשראה שכנתה תמן מעשר
 עבודה חמרה ומשקה ובכורי
 תורה וענה גדיל דמילף למדחל
 קדם יי אלהיך כל יומיא: כי וארי
 יסגי מנה ארחא ארי לא תכול
 לממלה ארי ירחק מנה אתרא
 די יתרעי יי אלהיך לאשראה
 שכנתה תמן ארי יברכה יי
 אלהיך: כי ותמן בכספא ותצור
 כספא בידך ותהך לאתרא די
 יתרעי יי אלהיך בהו: כי ותמן
 כספא בכל די יתרעי נפשך
 בתורי ובענא ובחמר חדת
 ועתיק ובכל די תשאלה נפשך
 ותיכול תמן קדם יי אלהיך ותחדו
 את ואנש ביתך: כי ולואה די
 בקרונה לא תשבגנה ארי לית

לקט בדור

רש"י

קרוב להחלקל אעפ"כ לא יתרוס מן היפה על הרע וכ"ש
 להפך (רא"ם): (לא) זפי" יברך בתבואה הרבה, שעל זה
 שיין ברכה, ואין פירושו יברך לכבוד מדינות ויהיה המקום
 רחוק שעל כיבוד מדינות לא שיין ברכה (רא"ם), ועוד
 שאין הדבר חלוי בריחוק מעט או צריחוק הרבה, הדבר חלוי
 במשא דכתיב כי לא יוכל שאמו כדאיחא בספרי, וכל זה
 לפרש משמעות הכתוב, אבל הכתוב לא נתן שיעור לא על
 הריחוק ולא על הריבוי, וכל שיש לו שום עיבוד יכול לפדוחו
 ולהעלות הדמים לירושלים (ב"ב): (לב) הוי ליה כלל
 ופרט וכלל אי אמה דן אלא כעין הפרט מה הפרט הוא ולד
 כמו בקר ולאן ויין מענבים למעט מים ומלח כמהין
 ופטירות, ומה הפרט ולדות הארץ (שנבראו מן הארץ) למעט דגים, וכן דברים שאינם מאכל אדם אסור ליקח צמעות מעשר
 שני (גמרי'): (לג) הגם שח"ל בספרי הוסיפו מן לו ממעשר שני שלך ומעשר עני ושלמים ופרנסהו מן הלדקה, אין פשט
 הכתוב אומר כן, בשלמה לעיל (י"ב י"ח) צירף הכתוב את הלוי באכילה דכתיב תאכלנו במקום וגו' אמה וגו' והלוי, לזה כתב
 שם רבינו הזמיהו על שלמיה, אבל כאן אינו מרפו לאכילה ולשמחה אלא אמר לא מעוזנו (רא"ם):

ראשון ללוים שנאמר (נמד' י"ה כ"ח) כי תקחו מאת בני
 ישראל וגו', ותמן להם רשות לאכלו בכל מקום
 שנאמר (פס ל"א) ואכלתם אהו בכל מקום, על כרחך
 זה מעשר אחר הוא: (כד) כי יברכך. שמהא
 התבואה מרובה ל"א לשאת: (כו) בכל אשר תאזה
 נפשך. כלל: בבקר ובצאן וביין ובשכר. פרט:
 ובכל אשר תשאלה נפשך. חזר וכלל ל"א מה
 הפרט מפורש ולד ולדות הארץ ורחוי למאכל אדם
 וכו' (ת"כ ברייתא ד"ג מדות - עירובין כ"ז): (כז) ודלוזי וגו'
 לא תעזבנו. מליטן לו מעשר ראשון ל"א (ספרי): כי

יִרְא אֶת־יְהוָה וְסוֹר מִרַע: הַרְפְּאוֹת תִּהְיֶה
 לְשֶׁרֶךְ וְיִשְׁקוּי לְעֲצֻמוֹתֶיךָ: ט כִּבְד אֶת־יְהוָה
 לְגִרְמִיד: ט יִקַּר לֵאלֹהֶיךָ

דחיל מן אלהא וסמא
 מן בישתא: האסיותא
 תהוי לכונשרך ודוהנא
 לגרמיד: ט יקר לאלהיך

רש"י

(מ) רפאות תהי לשרך. החכמה. סך כמו שרך (סה"ט ז ג), וזה טיבונך: ושקוי לעצמותיך. סוף המוט, כענין שנאמר ומוט עצמותיו יסוקה (איוב כה כד):

מצודת דוד

וסור מרע. הרחק מאד ועשה גדר: (ח) רפאות. רוצה לומר הלא הגדר לא יזיק כי עוד יועיל ותהיה רפאות וגוי, רוצה לומר יחזק אותך בקיום המצות:

מצודת ציון

(ח) לשרך. הוא הטבור. כמו שרוך אגן הסהר (סה"ט ז ג): ושקוי. רוצה לומר המוח המשקה העצמות:

אבן עזרא

וסור מרע ממעשה הרע, ואז ירפאך השם מכל מחלה: (ח) לשרך. הזכירו כי הוא מוסר הגידים, וכן יכנס הדם להם בכטן האם, והטעם תוקף, כמו שריר וקיים:

רבנו יונה

המעשה, ושיקוה בה' בכל דרכיו, ואחרי השלמת המעשה והצלחתו לא יאמר בלבו כי הצליח בחכמתו: ירא את ה' וגוי. ירא את ה' וסור מרע ומכל מדה פחותה, כי לא ימשול האדם להסיר מנפשו כל מדה רעה וזולתי בכח יראת השם, והזהיר עתה על זה, לפי שהזהיר שלא יהיה חכם בעיניו, והיא מן המדות הפחותות, וכל מדה פחותה ככלל הרע, וכן אמרו ז"ל וירא אלהים וסור מרע, מנהגו של עולם אדם נותן חצי פרוטה לחנוני עמד איוב ויתרה משלו. הנה כי צרות העין שהיא מן המדות הפחותות בכלל הרע. גם פחיתות הנפש יקרא רע, מלשון רע רע יאמר הקונה, הרקות והרעות, ובלשונם ז"ל רע בדמים. עוד תבין ותשכיל כי קשר לענין הבטחון ירא את ה', כי לא יגיע האדם לשלימות היראה וזולתי בשלמות הבטחון, כי אחרי שלא יבטח באדם ולא יירא וזולתי ה' יתברך ותקבל נפשו כי הכל בידי שמים, ואין לו חלק בעצמו, ויקוה תמיד אל ה' וישא עיניו בכל עת אליו, מאלה יגיע אל שלימות היראה. והנה תדע כי כל המדות הטובות בכלל חסד ואמת, וכל המדות הרעות בהפך, ודרכי האמונה בכלל האמת, והבטחון בכלל האמונה, כענין שכתוב והאמין בה', וכתוב בטח בה' ועשה טוב. ואמרו רז"ל כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל מחר הרי הוא מקטני אמנה. והנה רוב הספר הזה ידבר על תקון מדות הנפש, ובטרם ידבר עליהם הקדים לדבר בפרשה הזאת על תקון דברי השכל, שיאמין בה' יתברך ויבטח בו ולא ישען על בינתו, ושלא יהיה חכם בעיניו, וכן כל הפרשה הזאת על האמונה ועל הבטחון, ועל כן הקדים להזהיר על אלה בפרשה הזאת, כי שלמות האמונה ראוי להקדים לכל. והשני, כי היראה קודמת

פערבו, גם יחשוב שהגיע לשלמות התלך אשר בני אדם ראויין לקבל, החכם כי בער אנכי מאיש וגוי. הזאת פחותה מאד, והיא מתעה נפ ומסלפת דרכו ומועצותיו, ומעורת הגיע לאיש מדרך הגאווה, המדה שנאמר תועבת ה' כל גבה לב מתכורי המוסר, האדם יקרא חו החכמה, וכאשר יחשוב שהגיע סכל על כן אמר ירא את ה' וסור רעה מאוד. עוד תבין ותשכיל כי ירא את ה' לענין נכבד וכוונה המדרגה העליונה ביראת ה' יתברך עתה פן יטעה בשכלו ויקצר בעבודת ה' יתברך, מדעת גודל ח את הכבוד יתברך, ונאמר אשרי (לקמן כח יז). והנה האיש החכם כי המדרגה הזאת, והנה גם בהיות ה מכל בני דורו ראוי שתקטן מאוד אליו המשגה בדבר קטן אשר נעו כח בשר ודם דל וחלש, ואין הני לבדו, אף כי ראוי לו שיחשוב מיע האייתנים שהיו בימים הראשונים.

(ח) רפאות תהי לשרך וגוי. המהלך יעסוק בתורה, שנאמר כי לויית ח ברונו יעסוק בתורה שנא': וענקים לג יעסוק בתורה שנאמר: רפאות תהי לי יעסוק בתורה שנא': ושקוי לעצמות יעסוק בתורה, שנא': ולכל בשרו מרו תניא היה דבי בנאה אומר: כל הע חזרתו נעשית לו סס חיים, שנאב למחזיקים בה. ואומר: רפאות תהי ל רפאות תהי לשרך. לשארך, אדם תדע בזכות אברהם שהיה יגע בחור מסרום. (ילמדנו).

(ט) כבד את ה' מהונך וגוי. תנו רב אביך ואת אמך, ונאמר: כבד את ה' כבוד אב ואם לכבוד המקום, בומן שא ואמר, אומר הקב"ה מעלה אני עליהם וכבודני. (קידושין ל:). תנו רבנן מנין שאם אמר לו אביו הי אל תחזיר, שלא ישמע לו, שנאמר אינ ואת שבתותי תשמרו אני ה', כולכם חיי וכתב רחמנא ואת שבתותי תשמרו, אמרתי צייתא ליה, ואמאי האי עשה והא ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, והואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו כאן כבד את אביך וגוי, ונאמר: כבד א

מִהוֹנֵךְ וּמֵרֵאשִׁית כָּל־תְּבוּאֹתָיִךְ יוֹיְמָלְאוּ
 אֶסְמִיךְ שֶׁבַע וְתִירוֹשׁ יִקְבִיךְ יִפְרְצוּ פִּי
 יֵאוּסְרִי יְהוֹה בְּנֵי אֵל־תְּמָאִם וְאֵל־תִּקְוֶן

מִן מְמוֹנֵךְ וּמֵרֵישׁ כָּל־הַתְּבוּאֹת
 עַל־לִבְּךָ יִקְבִיךָ יִפְרְצוּ פִּי
 וּמֵעֲצֵרְתֶּךָ חֲמֵרָא וְשִׁפְעֵן
 יֵאוּסְרִי מִרְדוּתָא דְאֵלֵהּ

לֹא תִסְלַא וְלֹא תִמְרִי
 כִּמְכַסֵּי נִוְתִיָּהּ יִבְמַטוּ
 הַלְמִין דְּרַחֵם לִיה אֱלֹהָא
 הַלְמִיָּה לִיה וְהִיד אִפָּא
 הַרְדֵּי לְבַרְיָה יִגְטוּבוּתֵי
 לְפָר נְשָׂא דְאִשְׁכַּח
 תְּכַמְתָּא וְכָר נְשָׂא
 הַמְבִיעַ בְּיוֹנְתָא יִדְמַטוּ
 מוֹיְקִירָא

רש"י

(ט) מהונך. מכל מה שמנך אפילו מקול ערב, (אל תקרי מהונך אלא מגרונך): ומראשית. אלו תרומות ומעשרות: (יא) מוסר ה' בני אל תמאס. אם יבואו עליך יסורין יהיו חציצין עליך: ואל תקוין. מלשון קלמי צמחי (בראשית כו מ):

מצודת דוד

(ט) מהונך. להפריש ממנו צדקה: ומראשית. לתת תרומות ומעשרות: (י) וימלאו. רוצה לומר לא תחסר כלום בעבור זה, כי הברכה ישולח בהם ועוד תוסיף: ותירוש. היין אשר ביקבים יתרבה: (יא) מוסר. ואם בא לך מה' מוסר יסורים אל תמאס בהם אלא קבלם מאהבה: ואל תקוין. כפל הדבר במלות שונות:

מצודת ציון

(י) אסמך. הם אוצרות התבואה. כמו את הברכה באסמך (דברים כו ט): יקביך. הם הכורות אשר היין יורד בהם. כגון וגם יקב חצב בו (ישעיהו ה ט): יפרצו. ענין התחזקת בדבוי. כמו פרצו לרוב (דברים א ד ט): יא תקוין. ענין מיאוס. כמו קצתי בחיי (בראשית כו מ):

(יג) וכאב את בן ירצה.
 ויפליסו לאמר שמכחו נצטנו.
 חסר המכה: (יג) אשרי אדם
 יפיק תבונה. שלומד חכמ

מצודת צ
 (יב) ירצה. מלשון ריצוי ופיס: (יג)
 רצון (לקמן ט ט): (יד) ומחרוץ.
 בירוק חרוץ (סלי

אבן עזרא

(י) יפרצו. יפרצו מרוב, עד שיפרצו פרץ ביקבים: (יא) מוסר ה'. אשרי אדם מצא חכמה, כי בה יש מחטוא ולא יבואו עליו יסורין:

רבנו יונה

[א] מוסר ה' בני אל תמאס וגו'. זה דבר מופלג במעלות הבטחון, כי אם יראה בעל הצדקות והמצות שאינו מצליח בעושר, או שיבואהו מוסר השם, יתן ויאמץ בבטחון, ואל ימאס מוסר השם, וידע כי ה' לטובתו יותר מגמול ההצלחה בעושר ובשלחה, רצה ה' לזכותו ולנקותו מכל אשמה ועון, ולהגות שכונו בעולם הגמול, כי שלות העולם הזה בטח נחשבת וימי אדם כצל עובר וסופו כלא היה. אילו היה אלף שנים. ויפה שעה אחת של קורת ה' בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, ואין אדם יודע טובו, וה' יתברך יודע בתקנתו ובתועלתו ומה לו אם השלוחה אם המוסר: ואל תקוין בתוכחתו. את שאמר אל תמאס, הוסיף ואמר אל תקוץ שלא תקוץ וקללות, ואין מפסיקין בקללות, מנא הני מילי, אמר חייא בר גמדיא אמר רבי אסי דאמר קרא: מוסר ה' בני תמאס. ריש לקיש אמר: לפי שאין אומרים ברכה הפורענות, אלא היכי עביד, תנא כשהוא מתחיל מתוך בפתוק שלפניהם, וכשהוא מסיים מסיים בפתוק שלאחריו אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, קללות שבמשנה תורה פוסק. מאי טעמא, הללו בלשון ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד ומשה עצמו אמרן. לוי בר בוטי הוה קא קרי וקא מגמגם דרב הונא בארורי, אמר ליה אכנפשך, לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים, אבל שבמשנה תורה פוסק. פתח פין דברך דכתיב מוסר ה' וגו'. (מגילה לא):

מבין דבר מתוך דבר: (יד) כי ו
 הכסף בידו ולא המחיר ביד הא
 למוד חכמה אחרת, אם כן שני
 מתוך דבר החכמה שלמד
 נפשך. ואל יצר לך בתוכחתך, אך
 כאשר אמרו ז"ל הנעלבים ו
 מאהבה ושמחים ביסורין, עליהם
 בצאת השמש בגבורתו (שופטים
 מוסר הנפש לעבודת ה' יתברך
 במדות הבטחון: [יב] כי את אצ
 למען לא ישאר עליו כתם עון
 ולמען הוסיף על הכנעת לבו, ונ

מדרשי חז"ל

ממה שחנך. נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע קולו, פעם אחת לא עלה והעידו עליו בני בליעל ונאבד מן העולם, מי גרם לו, על ידי שלא עלה לירושלים בראיה לכבוד את ה' ממה שחננו. (ירושלמי דפאה פ"א).

(י) ותירוש יקביך יפרצו. הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה, ומותר ביין. ולא חמרא הוא והכתיב ותירוש יקביך יפרצו, דבר הבא מן התירוש יקביך יפרצו. אלא דכולי עלמא תירוש חמרא הוא ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ואמאי קרי ליה תירוש, יין שמביא יללה לעולם. "תירוש" זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש. (יומא עו:). (יא) מוסר ה' בני אל תמאס וגו'. בתעניות [קורין] ברכות

(יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח.
 באין עליו יפשפש במעשיו, ו
 ותקורו וגו'. פשפש ולא מצא יחלו
 אשר הגבר אשר חיסרנו יה ומתורו
 נגא מצא בידוע שיסורין של אהבה:
 בר אידי ור' אחא בר חנינא, חד אמ
 יתבה כל שאין בהם ביטול תורה, ש
 חיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, וחד אמו
 תפלה שניא: ברוך ה' אשר לא חסיו

אלו דברים פרק ראשון פאה

מסות השנים

זה וכן אני מעביר לך כי כבודי עליך ולחם פניו אשר לא יספר וזהו המצוה הראשונה
משה ואהרן יקראו אל כל בני ישראל וישמעו את כל מצותי אשר אומר לכם
ועתה יקראו אל בני ישראל וישמעו את כל מצותי אשר אומר לכם
ועתה יקראו אל בני ישראל וישמעו את כל מצותי אשר אומר לכם

החוקים והמקראים

כתיב ושמעו רב זדקה לא יענה אין הקבה משהא שהן שרקי של עושה מצוה
בני יאמו של ר' מרפון ירדה לשייל ליהודי הצירה בשבת והקד ר' מרפון והגיה שתי ידיו
תחת פרסותיה וזיתה מהלכת עליה עד שהגיעה למיטתה פעם אחת חלה ובנכנס
חכמים לבקרו אמרה להן התפללו על מרפון בני ישראל נורג בי בכבוד יותר מדאי
אמרו לה מה עבד לך ותניית דון ועורא אצרו לה אפילו עושה כן אקף אלפים
עייני לחצי כבוד שאמרה התורה לא תגע אמו של ר' ישמעאל באת וקבלת עליו
דבבותינו אמרה להן ניערו בישמעאל בני שאינו נהג בי בכבוד באותה שעה
נתכרמנו פניהם של רבותינו אמרו איפשר ר' ישמעאל לא נהג בכבוד אבותינו אמרו
לה מה עבד לך אכרוהו כד נהג נפק מביית ועדה אנא בעי משגנו ריגליו ומישתי
מיתן ולא שביק לי אמרו לו הואיל ותואר רצונה הוא כבודא אמר ר' שמא יאות אילין
סחונייא אמרין כל בר נש ובר נש זכותיה נו קפתיה אימיה דר' מרפון אמרה לן
אכין ואניבונה אכין אימיה דרבי ישמעאל אמרה לן אכין ואניבונה אכין ר' זיה
מצמער ואמר הקואי זיה לי אבא ואימא דאיקרין דגירת גן ערך כד שמע אילין
תרתין אולפנייא אמר בריך דחסנא ריח לי לא אבא ואימא לא כרבי מרפון הוות
יכילנא למעבד ולא כר' ישמעאל הוינא מקבלה ערוי אבר רבי אבון פמוד אני
מביבד אב ואם אמרו כד עברית ליה אימיה מית אבוי כד ילחיה מית אימיה
ר' יש' שהיא מאביל את אביו פמוצות יורש וירש ויהם ויש שהיא כרנה ברחיים
יורש נן ערן כיצד מאביל את אביו פמוצות יורש וירש ניהם דר' זיה דה
מייביל את אביו הרנוגלים שמים חד זמן אבר ליה פמוצות יורש ניהם דר' זיה
ליך לא יאמר סכא סכא אבול ואדיש דכלבין אכילין ואדשין נמצא מאביל
את אביו פמוצין יורש ניהם כיצד כרנה ברחיים יורש נן ערן חד בר נש
איסתין ברחיים אתה מצוה משיחיתיא אל אבא על מותן חתתי אין כפיה מכונייא
מב לי אנא ולא את אין מפת מליק מב לי אנא ולא את נמצא כרנה ברחיים יורש
נן ערן ינאמר איש אמר ואביו תירא ונאמר יאת ה' אלהיך תירא ואתה תעבוד
יך קיש מרדא אב ואם למרדא שמים נאמר כיבד את אביך ואה אבך ונאמר
כיבד את ה' מהונך הקיש כיבד אב ואם לכיבד חמקום נאמר ומקלל אביו ואמו
כות יומת ונאמר איש איש כי יקל אהונו ונשא חטאו הקיש קללת אב ואם לקללת
חמקום אבול אימא לומר מכה כלפי מעלה וכן בדין ששלשה שותפין בו איהו
מורא ירא ישב במקומו ולא מרדב במקומו ולא יתיר דבריו איהו כיבד ומאביל
ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא מן דמאן הווא בר חייה אמר שמשל זקן
ואיה דבעי מישר משלו ולא כן אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא מניין
אפילו אמר ליה אביו השלך את הארנקי לים שישמע לו ברחמי דאת ליה תורן
ובעושה נחת רוח לאביו י יאחד האיש ואתר האשה אלא שהאיש ספיקה בידו
והאשה אין ספיקה בידה מפני שרשות אחרים עליה י נתארמדה או נתגרשה כמי
שהיא ספיקה בידו היא מלתיה דר' חייה בר ווא פליגא.ה אמר תני רבי יודן בן
דודתי דרשבתי היא דחתי רשבתי אומר גדול היא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקרוב
ברוך הוא יותר מכבודו נאמר ככד את אבך ואת אבך נאמר ככד אתה מהונך
ממה את מכברו ממה שייחונך מפרש לקט שכחה פאה מפרש חרומה ומעשר
ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה וולוב ושופר ופילין וציצית
ומאכיל את העניים ואת דרעבים ומשקה את הצמאים אם יש קך אחוה חייב בכלן
ואם אין קך אין אחוה חייב באחת מהן אכל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם בין
שיש לך הון בין שאין לך הון קבד את אבך ואת אבך אמך ואפילו אתה מסבב על
התודיה רבי אהא בשם רבי אבהו בר כהנה כתיב אורח חיים פן תבלם געו
מעגלותיה לא תדע מילול הקב"ה מהן שרין של עושי מצוות כרי שיהיו ועושין
אורח באמונה ר' אחא בשם ר' זענה כתיב ממל משמר נצור לבך כי מסגנו תוצאת
חיים מכל מה שנאמר לך בתורה השמר שאין אתה יורע מאיה מהן יוצא לך חיים
איד אבא בר כהנה השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות לקצוה הכורה שבחמורות
מצוה קלה שבקלות זה שלוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זה כיבוד אב ואם
ובשתייהן כתיבו הארכת ימים איד אבון ומה אם דבר שרוא פריעת דוב כתיב בו
למען ייטב לך וקמען יאריבון ימך דבר שיש בו חסרון כים וסיכון נפשות לא כיש
איד

הוא אמר משל זקן עלה קאהר הכס מילתיה דר' חייה בר כה נהג בשם רשבתי גדול
הוא כיבוד אב וחס ותי' שבכבודו נאמר מהונך דמשמע אל ין קך הון נאמר ככד את
לסבב על הפסחים ולכבדם: שילול הקב"ה. כל הקב"ה פירות מהן שכן של המלך וממלכתו ומהו
הרכה והמטה ומהו זו אינה כל כך: כדי שיהיו עושין אהן במאנו. כל משה ומשה שהיה לידו וישבה
משמר. מכל מה שהעניתי לך בחורים ולמשה השמר מללך וממהעלל כה לומר ו מהם קלה הוא שאין
משה שממן סברה ברהר ויש לעמוד ופועמים שהק"ה ישלם שכר מיד כפי לורך העשה ובשתייהן כתיב
והארכת ימים. וללמדן שאין קלה שכר מעלה ולפעמים

חיוף אמר משל זקן עלה קאהר הכס מילתיה דר' חייה בר כה נהג בשם רשבתי גדול
הוא כיבוד אב וחס ותי' שבכבודו נאמר מהונך דמשמע אל ין קך הון נאמר ככד את
לסבב על הפסחים ולכבדם: שילול הקב"ה. כל הקב"ה פירות מהן שכן של המלך וממלכתו ומהו
הרכה והמטה ומהו זו אינה כל כך: כדי שיהיו עושין אהן במאנו. כל משה ומשה שהיה לידו וישבה
משמר. מכל מה שהעניתי לך בחורים ולמשה השמר מללך וממהעלל כה לומר ו מהם קלה הוא שאין
משה שממן סברה ברהר ויש לעמוד ופועמים שהק"ה ישלם שכר מיד כפי לורך העשה ובשתייהן כתיב
והארכת ימים. וללמדן שאין קלה שכר מעלה ולפעמים

גזון חממו
דרכין הד
חוב ועד
יראה ויה
לוינו מלך
השם שמה
מתמן שבו
הקן שחמור
המאקרה
לקחה כח
שנה האם
היא אלה
תחממה ע
כחשכרב
הוכר לה
ומחסו ו
לסם ומל
עליון ולי
ויקרה ו
לה להטע
וכן טופו
הוא רחם
נולד ירחן
ירחם ושל
לסגן ויה
טובה שמ
קבל לך
קבל לך
שם וזמרי
לעולם צב
ומיין קך
אצל ר' י
ציון איתו
במריה ה
ועדן מה
לך וליך
הוא רכס
לשפוטג
מלח כב
יומן דם
המדים נ
וטי מלך
שיבתי
ויה מרך
עירא רז
מתכיים ו
רל לוקן
ולשפטר
וזה הכר
דל החיי
זנת גרס
עם שבט
ממדי כ
במקמן
בקה ול
חיידי דר
דלועל
לחיו וכו
ההפטים
יהו בה ל
שאין חמ

ואתעב
עליותי
דגלה
דפצין
על שם
והגלות
דחוקת
על גון
על גון
על גון
על גון
על גון
על גון
על גון
על גון

מלך מלך
מלך מלך
מלך מלך

כראוי, רוח אחת של קדים אני מוציא ומשדפתן, כמה דאת אמר, וישדפה לפני קמה (מלכים ב' י"ט).

74 (יח) **עֵשֶׂר** תעשר. עשר, בשביל שתתעשר. עשר, כדי שלא תתחסר. רמז למפרשי ימים, להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה. ואת כל תבואת ורעה, אם זכיתם, סוף שהם יוצאין לזרע השדה. ואם לאו, סוף שהיוצא השדה מתגרה בכם, זה עשו, דכתיב בו, וילך עשו השדה לצוד ציד (בראשית כ"ו). דבר אחר, את כל תבואת ורעה. אם זכיתם, סוף למיפק לחקלך וחקמי על מה צריך מטר, ותתפלל ותענה. ואם לאו, סוף ששונאי ישראל יוצאין לקבר את בניהן בשדה. שנה שנה. אין מעשרין משנה לחברתה, דברי רבי עקיבא.

עז יוסף

(יח) **עֵשֶׂר**, בשביל שתתעשר. נלמד מהכפל דהיה די לומר עשר את כל תבואת ורעה אלא לומר בשביל שתתעשר, ואף על גב דזה הוי נסיון והתורה אמרה לא תנסו את ה', כבר דרשו חכמינו זכרונם לברכה בפרק קמא דתענית דבמעשר שרי לנסווי להקדוש ברוך הוא שגאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת וגו': **בשביל שתתעשר**. הא דלא קאמרי עשר ותתעשר, לפי שרב בני אדם מעשרים ואינם מתעשרים, אמנם בא הכתוב לומר שאף על פי שבכל המצות אסור לומר אעשה מצוה זו בשביל שאהנה עשיר, אבל בענין המעשר רשאי לעשר בשביל שיתעשר וכו' (ר"ף): **עשר, כדי שלא תתחסר**. הפונה כי יש כלל גדול בדקדוק שבגין פעל הדגוש משמש דבר והפכו, ותעשר הוי עתיד מבגין פעל, ואם כן תעשר הוא כמו שיאמר תסיר העשר ממך כמו ודשנו את המזבח שרצונו לומר הסרת הדשן, וכמו בכל תבואתי תשרש, ואם כן הכי קאמר אם עשר הרי מוטב, ואם לאו תסיר המעשר ממך, או הכי קאמר ואם לאו תסיר מעשר ממך שלא יהיה לך ממה לתן מעשר כההיא עובדא דלעיל סימן י': **רמז למפרשי ימים כו'**. במסכת תענית פרק קמא הביא תוספות בשם הספרי וזה לשונו, עשר תעשר את כל תבואת ורעה היוצא השדה, אין לי אלא תבואת ורעה שחייבת במעשר, רבית ופרקמטיא וכל שאר רוחים מנין. תלמוד לומר את כל, דהוה מצי למימר את תבואת, מאי כל, לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שפירוץ בו עד פאן לשונו. ונראה שכן צריך לומר פאן, שלא תתחסר. את כל תבואת ורעה רמז למפרשי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה, היוצא השדה שנה שנה אם כו': **שהיוצא השדה מתגרה בכם**. רצונו לומר שתבואת ורעה יהיה לאותו היוצא השדה: **למיפק לחקלך וחקמי עלמא צריך מטרא, ומתפלל ונענה**. כן צריך לומר (אות אמת) וכן הוא בילקוט, ופרוש, חקלך שדה, אבל ברבנו בחיי סדר זה הנרסא כמו פאן, לכן נראה לקום הנרסא שלפנינו על מה צריך מטר משום דאיתא בתענית ט' דלפעמים מטר בשביל יחיד ובשביל עשב אחד: **אין מעשרין משנה לחברתה**. פרוש, מפירות שנה זו על פרות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו משום דכתיב היוצא השדה שנה שנה, ועין תרימות פרק א', ראש

מזנה תחומא גמולא

בגולא ספרי

אור גמ"א

אחרים תחתיין. מהתייחן פליגא על ר"ל כו' עוד הוא משום קנה ואח"כ פליגי אמוראי. אי נפלה לתקלין חדתיין או לעתיקין. וקשה האך יקריבו קרבנות לצור ממעות שהן חולין מה"ס. ול"ל משום ביטול ברוב האין מבטלין איסור לכתחילה. אלא ז"ל דכשם שב"ד יכולין להפקיר בע"כ. ופטור מן המעשרות כדאיתא בירושלמי שם פ"א מיין שפטור מן המעשרות כו'. כן יכולים להקדיש בע"כ וכש"כ בהוראה דלאו בע"כ הוא אלא הבעלים מקדישין ע"ד הוראה מרזנס הטוב. והכא נמי אם אינו בטל מדרבנן יכול להיות שמועלין בו אלא שלא חקנו חכמים שיהו כל הכיס קודם וימעלו בכל פרועה ופרועה כיון דיש חקנה דיחללו על היתר. ונחלקו ר"ע ורבנן ר"ע מוצר כיון דהראשון שאל מן הכיס הקדשיו חכמים מועלין בו. ומניולא טוב לא ימעלו באחריני שהרי לא הקדישו כל הכיס. ורבנן ה"ל דאע"ג דאסרו ליהנות מכ"מ לא חיקנו כאן חכמים שימעלו בו עד שיוציא כל הכיס. שהרי פשיטא דיש כמה דברים שאסרו חכמים משום קודם ואין בו מעילה. דלמאי יתקנו קרבן מעילה כדרי אם לא שיש לזרך לכך ולהכי בהוליא כל הכיס מודו דמועלין בו. משום דהוי כמוכא שהרי אסור ליהנות מן הכיס משום ספק שגפלו בו ולא צטיל והרי הוליא כל המעשרות. וממ"נ נהנה גם באיסור ודמי לשיי צבילין ברה"ר שאלו כאלה עומאים משום דהוי כמוכא. אבל קודם שהוליא כל הכיס אין כאן מוכא דכל א' מהפרועות אסור מעטס ספק ואין מועלין מספק. ור"ע לעממי' דגם על ספק מעילה חייב אשם חלוי והרי כל א' נאסר מספק. וא"כ הוי כמוכא אם נפטור אומו מכל כיון שביר חכמים לחייבו כמו שיר"ו כמש"כ. וכן מוכא ר בחוספסא מעילה פ"ג דר"ע לא מחייב הלא אשם חלוי. וע' חוב' סוטה (י"ח) ד"ה חור שלא נחברר להם במה נחלקו ר"ע ורבנן ולפי מש"כ כאן נחברר שפיר. ועוד יש להקדים מהתייחן לרא מייירי כדים פרועות שוות כמוכא בכו' ד"ה היו. וידוע דהה תתום' שבועות (מ"ו) ד"ה צטוענו דפרועות שאינם שוות לאו דה מינא היא. והשתא יש לבאר דברי התום' הכי שהקשו וליבטיל האי פרועה ברובה שיהא מותר ליהנות. וידוע דששים לא שייך אלא צמילי דאכילה וכמש"כ התום' בכורות (כ"ב א) ד"ה הך דלא איתמר טעם כעיקר לענין עומאה ה"ג שיעור ששים דנפיק מינה וכי הימא משים דהוי דשיל"מ ולא בטיל. א"כ שייך צו מעילה כמ"ס הא ליכא למומר שהרי הוא מדרבנן. וא"כ לא גזרו בשאינו מינו כמש"כ הר"ן נדרים הג"ל והכא הוא שאינו מינו כנ"ל. ולי"ל דליכא כו' א"כ משום דהוא חשיב ולא בטיל מדרבנן וכמש"כ. והכ"מ ז"ל מפרש דמייירי בפרועות שוות. ושפיר חירץ משום דבר שיש לו מסירין ודי להפקיע את רבותינו ז"ל דלא להשוות אותם כטועני ח"ו מכ"מ לענינו אין נפקותא בזה עכ"פ אסור לקרות בה בצבור מחמת חשבו ולא בטיל. עוד יש כאן טעם דלא ליבטיל דידוע מתלוקת הראשונים הרשב"א והרא"ש פ' גיד הגשה בהעשרות יבש ביבש דבטל ברוב אי רשאי אדם א' לאכלן או אף לבשן כמוכא מחלוקתן ביו"ד סי' ק"ט. ודעת רבותינו בזה"ש בחולין (ק' א) ד"ה ברי' שחפפו אי רשאי אדם א' לאכלן. אולם בצבורות (כ"ב א) סד"ה נכילה כהבו דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבעליה בטל ברוב כו' משמע דאדם א' שרי אבל לבשן יחד וליכא האי טעמא אסור וכטומאת משא דמי ע"ש. ושם (כ"ב א) ד"ה הך כתבו דלענין עומאה לא חייבינן אם נהבטלו. משמע הא לענין אכילה דטעם כעיקר מה"ס אסור אי נהבטלו. ומכמ"ד אי איסור הוא מה"ס כבר עמד ע"ז המל"מ פ"א מה' מומאי מו"מ הו"ד וכו' שהוא מדרבנן וכ"כ התום' בכורות (כ"ג א) שם בסוף ד"ה הג"ל לענין עומאת משא. והביא להסביר עפ"ז מה שהקשו התום' נדה (ס"א) בד"ה בגד דנכטיל ברובא. ולכאורה קשה הא דמיא לעומאת משא שלובש בגד ביחד והסביר הגאון הג"ל דמשמע להתום' דבגד שאבד בו כלאים אסור מה"ס ועומאת משא דלא בטל אינו אלא מדרבנן. ולי קשה לכאורה דמינין למדו התום' דאסור מה"ס. אי מהא דאסור למכור לעו"ג שמה ימכור לישראל ודרבנן ל"ח לתקלה. הא ליהא דהרי ארג את הבגד בכרכור של ע"ז אינו אסור אלא מדרבנן כמש"כ הר"ן ס"פ כל הללמים ע"ש. ומכ"מ אסור למכור לעו"ג משום תקלה כמש"כ התום' שם (מ"ט ב) בשם הירושלמי וכ"כ המ"א סי' ת"מ ססק"א דאפילו חמץ שעבר עליו הפסח חיישין לתקלה זו. וי"ל

למדו מדאי' שם כנדה מדאורייהא שטענו כחוב כו' משמע דבשטענו אסור מה"ס. להכי נראה להסביר קושיית התום' דכללאים לא דמי לעומאת משא שהרי כל א' כב"ע מותר ואין האיסור אלא בהעשרות וכיון שהבטל לישרי אף מדרבנן אבל בשאר ביטולים האיסור במקומו קאי. עכ"פ מדרבנן מיהא אסור ביחד וכן יש לפרש דעת הרמב"ם ז"ל שכ' בה' פסולי המוקדשין האורג מלא היטו משער נזר ומפט"ח ידלק הוא מטעם דמיא לעומאת משא כמש"כ המל"מ שם. והא דמוקי' הש"ס שלהי מוס' תמורה בליפורתא כבר יישב הטעם אין שום הגאה של לבישה ושירי. והרא"ש פ"ג. ומכ"מ פחות ממלא הדבר הגר"א ז"ל בשנות אליהו במס' עירלה פ"ג. ומכ"מ פחות ממלא הטעם אין שום הגאה של לבישה ושירי. והרא"ש ז"ל פסק דבעינן כלפורתא איזיל לשיטתו. עכ"פ בביטול דעת התום' ז"ל דאסור. משום דמכ"מ נבלעים מן האיסור כמ"מ שהוא. וה"ג הס"מ אינו מתקשר אלא ברורף היריעה הפסולה והיא המעמיד את שמה. היולא מכ"מ דללמוד במ"ס זו שרי. דכיון דנתעברה בחך הס"מ שוב לא יהנו ממנה והגאה הלימוד הוא מזה ומותר לכתחילה והיינו גיטתה. אבל לקרות בה בצבור אסור דיריעה זו אינה קדושה ולא בטלה ברוב משום שאבד או מטעם דהוי כמתפלו יחד. דברי המתחבטן בעשר רגלי חכמים ומלמיריהם :

יחי נפתלי צבי יהודה ברלין :

סימן עה

להרב ר' נתן ב"ר אב"ד דק"ק האלוני.

דע"ד

ס"ח שכתבה ממעות מעשר והס"ת מוגת בה"כ בהמ"ד. אס יכול בע"מ לפרוע מס"ס זו וה' יאיר עיני. הנה עיקר מנהג להפריש מעשר כספים. טפ"י המבואר בהגהת רמ"א ביו"ד סי' רמ"ט שהוא ליתן לעניים דוקא. מקור לזה המנהג הוא עפ"י הירושלמי פ"א דכתיב כבוד את ה' מהוקר ומראשית כל תבואתך ומפרש הירושלמי מהוקר כמראשית כל תבואתך שיכבדו את ה' מאון ועושר כמו מתבואה ופי' הגר"א ז"ל בביאורי יו"ד דהיינו כמעשר עני ור"ל משום דכתיב בלדקה ומכבדו חונן אביון. ומס"ה המפרשים מעשר כספים דוקא לענים ומי שה' גוהג להפריש מעשר כספים עפ"י דעת הרמ"א ה' דומה המעות למי שאמר הרי סלע זו ללדקה לעניים. ואין הבעלים יכולים לטות אפילו למנוה אחרת רק לנות לשעה ולפרוע בזמנו דוקא שהרי עובדים ע"ז בכל תאחר. וממילא אין יכול לסלק מהם לבע"מ יותר משיוציא לרכיבו שאסור לו אם לא שידוע שבצו העני לידו יטלו. אמנם אם הבע"מ גובה ממעות הללו בע"כ כ"ז שלא באו המעות ליד הגבאי לזכות לעניים. הוא חלוי בחקירה אם הא דאי' בקידושין (כ"ח) אמירה לגבוה כמסורה לדיוט. ה"ה בלדקה וכבר זכו העניים באמירה זו ואין בע"מ גובה מהם או נימא דבלדקה אין צל עוד אלא משום נדר שהבעלים מחייבים ליתן לעניים לקיים נדרן. אבל עוד א"כ שאלו אלו חייבים מחייבים בע"מ גובה מהם ומקירה זו רבה. והואב באחרונים במו"מ סי' ס"ז ס"א ובסי' פ"ו סכ"ה ובאשר אין זה מעין השאלה אין זה המקום לבאר. אבל כ"ז במפרשים מעשר ללדקה או אפילו מנהג אוחו אדם כן כמו שהביא הש"ך יו"ד סי' רמ"ט בשם מהר"ם שקונה במעות מעשר זכות להיות בעל ברית או להנניס מתן וכלה למופה דכוף סוף נותן המעות לעניים אלא שיש לו בהם טה"ל וה"ל כדן מעשר עני המתחלק בחך הבית כדאי' במס' חולין (קל"א ב) אבל מי שטוב לקנות ספרים ללמוד בהם צעלמו ולהשאילן לאחרים. וא"כ אינו מוליאן מרשותו לגמרי לעולם ואפילו בשעה שמודמן לפני מי ששאל הספרים ללמוד. והוא רואה ללמוד הוא קודם לחברו והרי מעשר עני מוליאן מידו אפילו הוא עני ג"כ כדאי' בחולין שם. אלא ודאי מנהג זה אינו ע"פ אותו המקור של הירושלמי. אלא ע"פ מדרש תנומות פ' ראה עשר העשר עשר בשביל שחשעבר מאכן נהנו פרגמטיוטין ומפרשי ימים להפריש א' מעשרה לעמלי תורה. ומעין זה הביא התום' העניות (ט' א) בשם הספרי אין לי אלא תבואת זרען שחייב במעשר רבית ופרגמטיוט וכל שאר רווחים מעין ת"ל את כל. והנה מבואר בלוחו מדרש שנהגו להפריש א' מעשרה לעמלי תורה. ודקרו לעמלי תורה ולא לעניים בעלמא אלא משום דעיקר

ש"ת משיב דבר חלק ב

סִימָן עו

כ"ה א' ט"ו פ"ח תרל"ו וואלאוין .

בבד הרב המאורג וכו' כש"ת מ' נתן נ"י האבד"ק האלוני יע"א .

מכתבו הגיעני שנית ע"ד הס"ת שכתבה במעות מעשר . וכתבתי בראשונה שאם ללאה ידי אסמכתא של הירושלמי כבד את ה' מהוה ומראשית כל תבואתך . ודרשו מהוה כמראשית והיינו מעשר עני שכתוב בזה כבוד . היינו ומכבדו חונן אביו ח"כ אינו יכול לעשות בהם שום דבר ומלוא לעלמו רק ליתן לעניים אלא קרשות להשיג בהם איזה טה"ל וכבוד . ומע"כ הביא דברי שו"ת אחרונים שרשאי לעשות בהם שארי מלות . והספיק להביא שיש מלות שחשובים הם מלדקה לעניים . מתחילה יש לדעת שעיני מעש"כ אינו חובה כמ"ש הט"ז סי' ס"ג אלא מהנה וכמ"ש בשו"ת מהר"ם מרומנובוג סי' ע"ד ותלוי לפי מהנה הכריות או בדעת אותו אדם כשר . אם המנהג שיהא כמעט עני ודאי אסור לעשות מהם מלוא אחרת אפילו היא גדולה מלדקה לעניים וכמו מעשר תבואה שניתן רק לעניים . וכך ה"ו בימי הר"מ מרומנובוג וכתב בזה"ל שאסור לעשות לשום מלוא אחרת משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור כו' ולזה כיון מהר"ל שהביא בהגהת הרמ"א סי' רמ"ט . ואין לעשות ממעשר שלו כו' רק יתנו לעניים . אך בימי האחרונים לא נהגו כן מעש"כ כתבו האחרונים ז"ל שאפשר לעשות איזה מלוא ובבב"א הסב דעת הגהת הרמ"א ז"ל ג"כ לכוננה אחרת . ואני בעיני כתבתי בחיבורי הע"ש סי' קל"ב שאפשר שיוארים מדי אסמכתא זו דכבד את ה' מהוה וגו' גם בנרות לכה"ל דכתיב בזה בלתי אורכי כבדו את ה' ומתרגמין בפסוקא כמ"ש הרא"ש ה' יוה"כ"פ . או אפי' שארי מלות דשייך בהם זה אלא ואתוה גם זה מיקרי כבוד ה' . אבל אם עושה כן אינו ענין כלל וכלל למעשר עני :

א"כ הכותב ס"ת במעשר כספים אם הוא רוצה ללאה ידי מלות כתיבת ס"ת כמ"ש מעב"ת ט"ו . ודאי הוא שלו ממש שהרי אם אינה שלו אינו יולא ידי מלות כתיבת ס"ת לעלמו . וא"כ בע"ה גובה בחובו כדון ס"ת כדתן במסכת ביבוכים פ"ג מ"ב . ובע"ה עטלן בחובו ואשה כתובתה כס"ת . ומעב"ת ארכבה אחרי ריכשו כתב שהוא מקיים בזה מלוא גדולה דכתיבת ס"ת . וכ' שיש לה דין מ"ע שאין גובין ממנה . וממ"ז אם אינה שלו הא"ך יולא בה במלות כתיבת ס"ת . ואיזה טובה עשה בזה לעניים וכי בעירו א"ך לעניים ס"ת לקרות . אלא הדבר ברור שלא נהג אותו הא"ש במעש"כ שלו כדון מ"ע אלא עשה בהם מלות כתיבת ס"ת . ואין כ"מ לדין אם ילא בזה אסמכתא דכבד את ה' מהוה או לא ילא . הא מיהא הוא ככבוד שילא וע"ד זו הוא מפרשים מעשר . וא"כ הס"ת שלו לכל דבר בלי שום ספק אם לא שבפירות הקדישה ללבור . וכמ"ש במכתב הראשון ואשר הביא דברי הגימון"י במס' ב"מ שאפילו ספרים אין ליקח אותם בעד חוב . אינו ענין לדבריו שם מיירי לענין סידור שמניחין חיי הנפש . וכן ספרים ההכרחיים לה"ת היינו חיוו וכלשון דאי' במס' מכות (י) תלמיד שגלה מגליו רבו עמו שנא' ומי עבד מדי' דתהוי לי' חיותא . ובה"ו ספרי ס"ת המה רבותיו וחיותא דידיו . אבל רק המוכרחים ללמודו ובה פליגי הפוסקים וכ"ן אינו ענין לס"ת וכש"כ לאחר מותו :

והנה יש נוהגים במעשר כספים לקנות ספרים בהם לעלמו וגם להשאיל לאחרים . גם ע"ד כתבתי שאין בהם מנהג מעשר עני . אלא מנהג מעשר שני דמ"ע מולאין מידו . ומע"כ כ"י מרמה לטובת הנאה שיש לבעלים במעשה עני . אבל לא כן מע"כ כ"י אלו ה' להם דין מ"ע לא ה' רשאים לקנות אלא ספרים השייכים לתלמידים עניים . והמה קודמים לו לעלמו ולא כשאר דקות שמבוא' בהגהת רמ"א סי' רנ"א דפרינסת עלמו קודמת לכל אדם . אבל מ"ע אפילו עני המחזר על הפתחים מולאין מידו ומוכנין לעניים . ואין לו ללמוד בהם אם לא שאין עניים שילמדו בהם . כדאי' עליה פ' הזרוע גבי לקט והרי אנו רואים שהמפרשים מעשר לקנות ספרים

דעיקר פרשה זו במעשר שני מיירי וכדמניא בספרי שם אין לי אלא במע"ש שבו דיבר הכתוב . ומע"ש עיקרו משום תלמוד ויראה כמ"ש הסו' קידושין (כ"ד ה) וב"ב (כ"א) בשם הספרי גדול מע"ש שמבוא' לירי תלמוד ויראה . והיינו משום ששואה בירושלים עד שאלם מעשרו ועודנו בירושלים יושב ולומד ושומע מוסר ויראה שמים ומי שאינו יכול ליטב בירושלים כל משך שמעשרותיו בידו אזי מתלק מעשרו לעמלי חורה בירושלים ומש"ה נהגו הסוחרים שאין יכולים לבלות מעשר כספים שלהם כדי שילמדו המה לתת לאחרים עמלי חורה . ובאמת אם אותו סוחר רוצה לפרוש עלמו לחורה איזה משך ולאכול מעשרו יחולו ברכות על ראשו . ואחר שכן נהגו ג"כ לקנות ספרים ללמוד בעלמו או להשאיל לאחרים . והוא קודם לאחרים . כדון מע"ש שהמלוא שאלם בעלמו בירושלים יותר משיחלק לאחרים . מעתה מי שקונה ספרים במעשר כספים עפ"י אותו מנהג . יכול למוכרן לאחרים שהרי מע"ש ג"כ למ"ד ממון בעלים הם אפשר ליתנם במתנה ולמוכרם כדאי' במס' קידושין (ג"ד ז) וכמו קדשים קלים (ריה"ג דאי' במס' פסחים (י) דאפשר למוכר . וכמו בכור בזה"ו שהוא ממון בעלים כדאי' בב"ק (י"ב) ה"ג מע"ש למ"ד מ"ב הן . אלא דאין קי"ל כר"מ דמע"ש ממון גבוה הוא וליטתה בנתינה ומכירה . אבל מעשר כספים שאינו מפורש בחורה פשיטא דממון בעלים הם ואפשר למוכרם . אלא המכירה יהי' בזה האופן שהי' בידו היינו שיהא הלוקח מחויב להשאילן בשעה שלא יהי' נלך לעלמו כמו מכירת מע"ש למ"ד ממון בעלים הן שהלוקח מחויב לאוכלם בירושלים כדון מע"ש והיינו שכתב הט"ז בסי' רמ"ע כשקונה בעדו ספרים לרדך לכתוב עליו שהוא ממעשר למטן ידעו בניו ולא יחזיקו להם עכ"ל . מבואר דשייך בהם ירושה שהרי שלהם הוא אלא שמחויבים להשאילם בשעה שאין הספר נדרש להם . שהרי עמ"כ הופרש מעשר כספים שיבאו לתלמוד על ידיהם . וה"ג בע"ה גובה חובו מספרים הללו בזה האופן שיהי' נוהג בהם דין מעשר להשאילן לכל מי שחפץ ללמוד בהן ואע"ג שבס' פ"ח הביא בשם משנת חכמים להסתפק בזה . כך דעתנו נוטה . הא מיהא אינו יכול בע"ה לנכות אותם מספרים שיהא שלו ממש . אבל כ"ז בנהג לקנות ספרי תלמוד ופוסקים . משא"כ מי שמפרש מעות לקנות ס"ת אינו יולא ידי מעשר כספים הללו . ומש"כ בבב"א שיכול לעשות מלוא שאינו מחויב בה ולא מלוא שהוא מחויב בה . והוא מסוגיא דתגובה (ח) שיכול להביא ט"ז ממע"ש ולא קרבן חובה . וא"כ ה' רשאי לקנות ס"ת ג"כ אבל אינו אלא באופן שיגיע מזה המעשר לזה התכלית שהופרש מתחילה כמו מע"ש שמקריב בהם קרבנות שיאכל בירושלים . וה"ג מעשר כספים הניתן ללדקה יכול ללאה בהם הלדקה שאין עליו חובה ולא שהוא חובה . אבל לקנות אחרת וכדומה ממע"ש ודאי לא שייך כלל למעשר אפילו אינו חובה . כמו אם יש לו כדי ללאה י"ת אלא שרוצה להשיג מהודר יותר ודאי אסור ומעב"ס זה"ה לקנות ס"ת . ומי שנוהג כן ה"ז עושה ואינו יולא מלות מעשר כספים כלל . ומכ"מ הרי המנהג להפריש המעשר לעלמו וכסבורין שך כשר לעשות והרי אין כופין ליתן מעשר כספים כדון . איך שהוא המעות שלו ממש וכן הס"מ וכדומה וממילא בע"ה גובה ממנה ואין בזה הורדה ושני מקדושה ובכ"מ שתעמוד ה"ה כקדושה אם לא שהקדיש ומסר ללבור . אינה של בעלים עוד . אבל כ"ז שאין ידוע שכן אין ראי' ממה שהיא עומדת בהיכל ביהמ"ד שמסרה לרבים שהרי כך דרך ס"ת אפי' של יחיד להעמידה במקום קדוש והוי ככלים העשויין להשאיל ולהשכיר שחוקתם בעלים עומדין . וה"ג הס"ת בחזקת בעלי' הראשונים עומדת ובע"ה גובה ממנה אע"ג שידוע שהיא נקנית ממעות מעשר כך דעת הרלה נוטה וה' יאיר עינינו בחורשו ועמידתו על קרן האמת והיא התכלית והחמתם כנפש העמום בעבודה :

גפתלי צבי יהודה ברלין .

Laniado, Raphael Solomon ben Samuel

בית דינו של שלמה

שאלות ותשובות בארבעה חלקי שלחן ערוך
 שהשיב הרב הראשי וראש אבות בתי הדין
 בעיר ארם-צובה (חלב)
 סבא דמשפטים ששפט את ישראל במשך חמשים וארבעה שנים
 כמוהר"ר רפאל שלמה לאניאדו זצ"ל

יצא לאור ע"י
 הרב עזרא בצרו שליט"א
 חבר ביה"ד הגדול ירושלים

סודר ונדפס מחדש
 הוצאת

מכון הכתב **מלח** institute אגאקא
 מהדורה שניה מוגהת מחדש
 ירושלים שנת תשמ"ו

16

מחומש בנכסיו וא"כ איך כתב הרב היפה היפך מדבריהם והלא הם עמודי ההוראה אשר מימיהם אנו שותים ועליהם אנו נשענים ובפרט בדין זה שלא מצינו חולק עליהם ולא א' מן הפוסקים והיכי מצי הרב שהוא אחרון לחלוק על הראשונים מסברא דנפשיה ולא עוד אלא דקאמר לה דהוי מדאורייתא וא"כ ח"ו נראה שהורו ב"ד אשר לא כדת של תורה ואף שהרב לא כתב להני מילי גבי הלכתא פסיקתא לענין דינא למעשה אלא בביאורו לירושלמי מ"מ דבר זה לא ניתן לכתב ולא באמר הפך מן הפוסקים הראשונים ודבריו תמוהים הרבה ושותיה דמר לא ידענא ונעלמו וגברו מני, וההיא מעשה דמונבו ליכא ראייה מינה כלל לדבריו דההוא לאו מתורת חיוב הוא דעביד אלא לגרמיה הוא דעבד ממדת חסידות ולא מן הדין. אמנם הא אשכחנא ראייה לדעת הרמב"ם שכתב דיכול הוא להוסיף על חומש ממדת חסידות מהא דמונבו המלך שחילק כל נכסיו והיינו משום דהוה בשני בצורת וקיימי עניים רעבים מבקשים לחם ובודאי דמצוה יתירה הוא דעבד ולא עבר על התקנה כיון דאיתי להא עובדא בגמ' ולא פריך עלה מידי מוכח דשפיר עשה ושכר הרבה יטול וטעמו ונימוקו עמו כמו שהשיב לאחיו ובית אביו שחברו עליו בטעמים נכוחים ואייתי להו מקראי כדאיתא בגמרא, נשאר לנו לבאר דאמאי לא הביא הרמב"ם דבשעת מיתה יכול לבזבז יותר מחומש כמו שהקשו מרן והב"ח ונראה לומר בזה דכיון דכתב הרמב"ם בסוף ה' ערכין גבי הא דאל יפזר יותר מחומש בו בפרק ובאותו ענין שמה יצטרך לבריות ממילא משמע דבשעת מיתה דליכא למיחש להכי שרי ליה לאיניש לבזבזי כמו שירצה וכמו שאמרו בגמרא האי טעמא והרמב"ם ז"ל קצר כמובן.

המורם מזה היכא דקיימי עניים הצריכים למזון וכסות או שבויים צריך לתת להם עד כדי צורכם עד חומש ואם לא יספיק להם חומש אינו חייב יותר ואם רצה להוסיף יוסיף ותע"ב אבל היכא דלא קיימי עניים או דשכיחי גבי רבים המספיקים להם והוא רוצה לזכות משלו להספיק להם או שרוצה לתת יותר מכדי צורכם או עד חומש הרשות בידו ליתן ולא יותר מחומש זהו הנראה לפי דעת הרמב"ם ז"ל ובשעת מיתה יכול לבזבז מה שירצה כדאיתא בגמרא וכן ראוי להורות כסברת הרמב"ם הלזו בהיות שלא מצינו חולק עליו להדיא מן הראשונים ואין דבריו של הרב היפה במקום הרמב"ם קיימין.

וחומש זה שאמרו הוא למצוה מן המוכרח ומדה בינונית א' מי מעשר ועל שניהם הוא אומר בתחילה לקרן מכאן ואילך לשכר וכמ"ש בירושלמי לענין חומש וכתב הש"ך ב"ד סימן רמ"ט דה"ה למעשר, אמנם זאת מצאנו להרמב"ם בפי המשנה שכתב דאם לא נודמן לו שבויים ורעבים וערומים יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנהו בצרכי מצות ע"ב כמ"ש' ולא ידענא הא מנ"ל כי לא נמצא רמז מזה בירושלמי ולא בת"ד לחלק כן, עוד זאת מצאתי להר"ע בפ' המשנה דריש פאה שכתב וז"ל אבל ג"ח דבממונו כגון פדיון שבויים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש להם שיעור שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו חמישית מן הריוח שבנכסיו ותן לא מחייב דהכי אמרי' המבזבז אל

יבזבו יותר מחומש הלכך מבעי ליה לאיניש לאפרושי חמישית מן הריוח בכל עת כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא ג"ח לידו שיקיימו ובהכי נפיק ידי חובתיה עכ"ל. הנה מצינו להרב ז"ל שחולק על הרמב"ם וס"ל דאף היכא דקיימי עניים אל יבזבו יותר מחומש וכן נרא' דעת מרן בב"י ובכ"מ שהביא להא דאל יבזבז יותר מחומש אדברי הרמב"ם והטור דמיירי היכא דקיימי עניים ומשמע דסבר לה מר הכי גם בדעת הרמב"ם והטור. ואני עני מה שנראה לע"ד כתבתי כדעת הרמב"ם לפי דבריו שבפירוש המשנה גם דעת הרמ"א בהגה נראה כן שכתב להא דאל יבזבו יותר מחומש ע"ד מרן דמיירי היכא דקיימי עניים, אבל זוהי שקשה בדברי הרע"ב שלא כתב לתת חומש אלא מן הריוח וזה מן התימה דבירושל' לא אמרו כן אלא בתחילה לקרן מכאן ואילך לשכר וגם הסב' מוכחת דהקרן מי פטרו וצ"ע.

7 ומעתה הבא נבא אל השאלות אשר שאל השואל על כמה דברים ח"י הם אי נפיק בהו ידי חובת מעשר ממון ואבוא על ראשון ראשון זה יצא ראשון' על הנתון לצדקה לת"ח ולעניים ואומר כי זה דבר פשוט הוא שעיקרו של מעשר הוא לאלו וכמו שב"ל בשם הפסיקתא שהמעשר הוא לעמלי תורה וגם כת"ל פסקי הרמב"ם והט"ו ומרן ז"ל שהחומש למצוה מ"ה והמעשר לבינוני הוא לעניים וכ"כ הרמב"ם והרב"ע בפירוש המשנה שהוא להאכיל את הרעבים ולהלביש ערומים כנז"ל, ועוד הוסיפו הם לפדיון שבויים והוא עדיף מפרנסת העניים וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח ממ"ע פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות והמעלים עיניו מפדיונו עובר על לא תאמץ ולא תקפץ וכו' ובטל מצות פתוח תפתח ומצות וחי אחיך עמך וכו' וכיוצא בזה כתבו הטור המרן ב"ד סרנ"ב והוא תלמוד ערוך בב"ב ד"ח דקרי ליה לפ"ש מצוה רבה וקאמ' התם משום דשבי כולו איתנהו ביה אשר למות ואשר לחרב ואשר לרעב יע"ש, וכתב הרב בשכה"ג דשם מהיר"ב דמי שחייב ממון לגויים או כסף גולגלתא ואין ידו משגת לפרוע הוא בכלל פדיון שבויים.

ועל השניה שהוא לתת לה' קופות לת"ת ובק"ח והכנסת אורחים וג"ח ובדק הבית, לזה אומר דשלשה המה ת"ת ובק"ח והכנסת אורחים כבר מילתייהו אמורה בשאלה הא' דהיינו לעמלי תורה ולעניים שהוא עיקר מעשר ובפרט קופת הת"ת שבעירנו שהולכת להוצאת תינוקו' של בית רבן ולהאכיל לעניים אתלמידים ולהחזיק ביד מקרי דרדקי וגם קופות בק"ח והכנסת אורחים הם לעניים החולים והאורחים, וקופת ג"ח היא מוצאת לצרכי הוצאות וקבורת מתים העניים ולדברים אחרים ונראה לי שיתן איש ממעשרו מעט ממנו לזו, וקופת בד"ה נראה שאינו יוצא בה ידי חובת מעשר כי רובה ככולה הולכת לביעור בתי כסאות ולשאוב מים ליטול ידיים היוצא מב"ה וכיוצא ובודאי שאין ראוי להיות זה ממעות מעשר אמנם באמת מצוה היא ואף אם יותיר ממנה לחזק את בד"ה גם זה אינו יוצא ממעות מעשר שהוא לעניים ויש ראייה לזה ממ"ש הרמ"א ב"ד סימן רמ"ט בשם מוהר"ל וז"ל ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או

בפרק נערה שנתפתה זהו בכלל עושי צדקה בכל עת וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים ע"כ והנה הא דעושי צדקה זה הזן בניו הקטנים היינו שהם יתרים על שש דבהכי מיירי שם בפרק נערה וכדמוכח מדברי התוס' שם דמ"ט אהא דבאושא התקינן שיהא אדם זן את בניו ובנותיו כשהם קטנים שכתבו דבקטני קטנים לכ"ע חייב והוכיחו כן מדאמרין בסוף פרק אעפ"י דרש ר' עולא רבה אע"פ שאמר אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן קטני קטנים וכמה עד בן שש ושם אמרו בפרק נערה דהיכא דהאב אמיד שיש לו כפינן ליה לזון בניו הקטנים מתורת צדקה וא"כ נרא' שגם מ"ש שם עושי צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים מיירי ביתרים על שש וכ"כ הר"ב באר שבע סימן מ"א בתשובותיו והוכיח כן מדברי רש"י והרמב"ם יע"ש. ולדידי הא אוכחנא לה שפיר מדברי התו' גם מרן הב"י בי"ד סי' רנ"א פירש כן בפ"י ובאמת הוא מוכרח מן הגמרא משום דקרי להו קטנים ועד בן שש קרי להו קטני קטנים וגם הר"ב ב"ש הוכיח כן מן הגמרא באופן אחר משום דלא מיקרי צדקה אלא דוקא כשאדם עושה דבר שאינו חייב חוב גמור בלא"ה ולפי' הזן בניו פחותים מבן שש לא מיקרי צדקה כיון שהוא מחוייב לזונם וכיפינן ליה לזונם משא"כ הדין ביתרים על שש דלא כיפינן ליה כדאיתא בפרק נערה יע"ש ע"כ. נמצא דהזן בניו ובנותיו יתרים על שש אף שאינו חייב בהם והו"ל צדקה גמורה אפ"ה קאמר עלה הר"ב טורי זהב וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים ומשום דפשיט' ליה מילתא כ"כ אתמוהי קא מתמה עלה וקאמר דלא ס"ד הכי וכל שכן בדברים הנז"ל.

אמנם הרב בש"ך שם בסימן רמ"ט הביא תשו' מהר"מ מרטנבורג וז"ל ולפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב ליטפל בהם מותר דאפילו לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו וכ"ש לבניו דמותר ע"כ ונראה דזה סותר לדברי הט"ז ואפשר דהא דמוהר"ם מיירי בבניו הגדולים יותר מ"ג שנים אבל מדברי הש"ך נראה דמיירי ביתר על שש שכתב על זה וז"ל ומשמ' דמותר אפילו יש יכולת בידו לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה כדלקמן סימן רנ"א ס"ג ע"כ ואיתא התם בש"ע וז"ל הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם ללמד את הבנים תורה ולהנהיג את הבנות בדרך ישרה וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם ה"ז בכלל צדקה עכ"ל. וכתב שם בש"ך שאינו חייב וכו' דהיינו שהם יתרים על שש ע"כ מוכח להדיא דס"ל להר"ב ש"ך דביתרים על שש יכול לזונם מן המעשר הפך מדברי הט"ז ודעת הר"ב ב"ש כדעת הט"ז שכתב ע"ז הזן בניו קטנים דהוי צדקה דמעשר לחוד וצדקה לחוד שהם חלוקים זה מזה במילי טובא יע"ש. ונראה דדעת מהר"ם מרטנבורג מוכרעת שהוא אדם קדמון וגדול בתורה ומשמעות דבריו שיכול ודין הוא לזון בניו הגדולים ממעשרו ואלמלא ראו דבריו הט"ז וב"ש לא חלקו עליו. וממוצא דבר של הרב ב"ש נמצא דס"ל דכל דבר שבחובה על האדם אינו בא מן המעשר וגם לא מיקרי צדקה כמש"ל משמו. גם זאת מצאנו להר"ב של"ה שכ"כ במסכת מגילה עמוד הצדקה דף ר"ס וז"ל כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כדאיתא במסכת חגיגה בפר"ק ד"ז

שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים עכ"ל, וז"ל מהר"ל עצמו בהלכות ר"ה והנותנין מעשר שלהם לעשות נרות להדליקם בשעת התפלה שלא כדין הם עושים כי המעשר שייך לעניים עכ"ל, וכתב בהגה' דרישה ע"ז דכן משמע בפ"ב דביצה ד"ך והיינו מדאיתא התם ראב"ש אומר מביא אדם תודתו בחג הסוכות וכו' ואינו יוצא בה משום חגיגה ופריך בגמרא פשיטא דבר שבחובה הוא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ופירש רש"י ז"ל דבר שבחובה הוא דכתיב וחגותם, מן החולין ולא ממעות מעשר שני ולא מנדרים ונדבות שהוא מחוייב ועומד בהן ומשני לא צריכא דאע"ג דפירש כדבעא מיניה רשב"ל מר' יוחנן האומר הרי עלי תודה ואצא בה ידי חגיגה הריני נזיר ואגלח ממעות מע"ש א"ל נדור ואינו יוצא נזיר ואינו מגלח ע"כ יע"ש ברש"י ותו'. וכיוצא בזה כתב בס' באר הגולה ע"ד רמ"א בהג"ה וז"ל פירו' שבלאו הכי מחוייב על כל פנים לעשות מצוה זו ורוצה לפטור ממנה אינו רשאי אבל אי רוצה לעשות מצוה שאינו כבר מחוייב רשאי ע"כ. מכלל ופרט אלה הדברים שמעינן תרתי חדא מלשון מהר"ל עממו מדקדוק דבריו נר' דהמעשר לא שייך אלא לעניים בלבד וגם מדברי הגה' דרישה ובה"ג משמע דכל דבר שבחובה הוא בלא"ה באותה מצוה אינו בא ממעשר ממון ובדמוכח בגמרא והרי זה כלל גדול לכמה דברים דילפינן מהכא לפי טעמים אלו וה"ה והוא הטעם במצות לחזק את בדי"ה שאינו בא מהמעשר דשייכי הני תרי טעמי. ודון מינה ומינה לשאלה ה' שהוא לקנות בתי קברות למתי ישראל שאינו בא מן המעשר לע"ד מן הטעמים האמורים ואף שהוא צריך ג"כ לעניי מתי ישראל מ"מ לא חשיב שייך לעניים ועוד דהוי דבר שבחובה שחייבים כל הדורים בעיר בוה ומ"מ כל אלה הם מצות בפני עצמן וחייב האדם בהם אלא שאינם נחשבים מן המעשר.

ומכאן אתה למד לשאלה י"ד שהוא לעלות ולראות א"י אם יציאותיו בדרך יחשבו ממעות מעשר דהא ודאי שאינם נחשבים מן המעשר דאף שאינו חובה מ"מ לא שייך לעניים כלל וגם אדרב' כיון שהוא מצוה בעלמ' לא חשיבא ולא להוצאה ניתנה מן המעשר.

ואתה דן ק"ז לשאלה ו' שהוא לקנות טלית ותפילין ומזוזות שהם חובת הגוף ולא שייכי לעניים וכ"ש שהם מצוות שעל גופו והם לו לעצמו לו לבדו ואין לאחרים עמו שהדבר פשוט שאין יוצאים ממעות מעשר ומכאן אתה דן לסוכה ולולב ונר חנוכה וקדוש היום והבדלה וד' כוסות ומצוה ומרור וסעודות שבת וי"ט וכיוצא במצוה שבממון דאף שכולם מצות לא נפקי ממעות מעשר אלא מן החולין, ובן בנו של ק"ז לשאלה י"ז על היציאות שמוציא בקחתו אשה ובפר' הכסף אשר ישקול כמוהר הבתולות דפשיטא ופשיטא כביעתא בכותחא שאינם באים אלא מן החולין ולא מן המעשר ולית דין צריך בשם ולא ראייה בעי ולא נתן ליכתב.

וגדולה מכל אלה מצינו להר"ב ט"ז שכתב ע"ד הרמ"א בהגה' שהבאנו וז"ל רק יתנו לעניים וכל שכן לפרוע בהם מסים דאסור דאף על גב דאיתא בפר"ק דבתרא דאפילו מה שא"ה נוטלים בזרוע נחשב לצדקה מ"מ מקרי זה פורע חובו מן הצדקה תדע דהא גם כמה שאדם זן בניו הקטנים אמרי'

בענין עולת ראייה וחגיגה שאינה באה מן המעשר אלא מן החולין וכן נ"ל לענין פורים שנוהגים במחצית השקל ומכ"ש משלוח מנות ומתנות לאביונים שהוצאה זו יוציא אדם משלו ולא ממעשר שלו וכן מ"כ וז"ל ודוק' משלו כאשר השיב מהר"י מולין דבמעות מעשר לא נפיק ידי מתנות לאביונים וכו' וסיים בה בשל"ה אמנם כשהפרי' כפי מסת ידו ורוצה להוסיף יוסיף מהמעות מעשר שלו ע"כ. הנה גם הוא מסכים הולך לשאר פוס' שכת"ל דכל שהוא חייב בו אינו בא מן המעשר, וממ"ש במחצית השקל ומתנות לאביונים אדם דן ק"ו מעצמו לכל הדברים הנז"ל שאינם באים אלא מן החולין, וכ"כ הר"ב בה"ג בא"ח סימן תרצ"ד בשם מוהרי"ל לענין מתנות לאביונים.

ונחזור לשאלה ג' וד' שהוא לתת לעליות ס' תורה ביד הגבאים, וכן לשכר מצוות שקונה בבה"כ כגון פתיחת שערים והגבהה וסמיכות וכו' הנה בזה כתב הר' בעל ט"ז בסימן רמ"ט וז"ל בס"ק א' ולענין לקנות מצוות בבה"כ ממעות מעשר נ"ל דאם בשעת קניית המצוות היה דעתו ע"ז שרי דהא המעות לצדקה אזיל וכו' משא"כ אם בשעת קניית המצוות לא נתכוון ליתן ממעשר ואח"כ רוצה לפרוע ממעשר הו"ל פורע חובו ממעשר כנ"ל בזה עכ"ל, עוד מצאתי להר"ב של"ה בענין צדקה ומעשר דרס"ב שכתב שם ע"ד תשו' למהר"ם מ"ץ וז"ל ולפום ריהטא יהיה מוכח מזה מי שקונה מצוה בבה"כ כגון הוצאה והכנסה או סגן או גלילה וכן שאר המצוות מאחר שהמעו' באים לקופה של צדקה יכול לקנות ממעשר שלו, אמנם יש לחלק בדברי מוהר"ם מ"ץ רק כשקונה מצוה שלא היה לה שום קונה אבל מה שמוכרין בבה"כ זה נותן סך וזה מוסיף עליו ובשאר בידו אין מן הראוי שיקח ממעשר שלו כפי מה שירצה חברו ליתן דהא לא הועיל לקופה של צדקה רק במה שמוסיף על חברו עכ"ל. נמצינו למדין לנ"ד דלענין עליות ס"ת שהנדבות הולכים לקופה של צדקה באים מן המעשר וכן הדין בקניית המצוות הנז' אך בעינן דבשעת קניית המצוות יהיה דעתו לתת ממעשרו, ועוד אחרת דבעינן שקנה מצוה שאין לה קונים אבל אם מוסיף על אחרים הקונים התוספת לבד נחשב ממעשר ובזמנינו זה שקניית המצוות הוא על פי הגורל בסך קבוע אם הוא מן המנויין אשר יעלה עליו הגורל נחשב מן המעשר ואם לאו אלא הוא שאומר לגזבר אני רוצה לקנות בשבת זו אינו נחשב מן המעשר שהרי יש להם קונים ואם אירע בשבת א' שאין להם קונים והוא קונה ודאי שנחשב מן המעשר. אמנם באמת בעיר הזאת שרוב מה שנותנים לעליות ס"ת ולקניית המצוות הם הולכים לשמן למאור להדליק בבה"כ ולשכר ח' העיר ושכר שלוחי צבור ושמישים לא נחשבים מן המעשר דהא שמן למאור כבר כתבנו בשם מהר"ל ז"ל וסיעתו דאין לעשות ממעשר נרות להדליקם בבה"כ גם שכר הח' וש"ץ ושמישים זאת מצאנו בכיוצא בזה שכתב של"ה דר"ס בשם מ"כ וז"ל ומוזה נ"ל באותן המקומות שנותנים קצבה מכל נפש לחון קודם קריאת המגילה מעות פורים בזה לא נפקי ידי מתנות לאביונים כי הוא בכלל השכירות ואם לא יתן הקצבה ההיא היה צריך להרבות שכירות החון וא"כ הצדקה תהיה לנו ולא לעניים אלא צריך ליתן בלאו הכי כפי נדבת מסת ידו ע"כ.

וכ"כ הר"ב שכנה"ג א"ח סימן תרצ"ד בשם ס' מטה משה ודון מינה ואוקי באתרין בק"ו שאין שכר הח' וש"ץ ושמישים, יוצא מן המעשר דא"כ צדקה תהיה לנו ולא לעניים ובאמת אלו הם נזונין בזרוע מדין שכר שכיר ולא מתורת צדקה ח"ו וכל דבר שבחובה אינו בא ממעשר כאמור. ואעפ"י שח' העירוש"ץ הם עמלי תורה מ"מ היינו דוקא כשנותן להם מתנות חוץ משכרם זה ודאי הרי הוא עיקרו של מעשר אבל שכרם הקצוב להם לא הוי מתנה אלא חובה ואינו בא ממעשר וזה פשוט וברור. אמנם כיון שיוצא ג"כ מקופה של בית הכנסת לעניים בחגים ומועדים לרוב כמו ד' מאות גרוש' נראה לע"ד יכול אדם ליתן ממעשרו לשליש ולרביע מעשר.

ולענין מה ששאלת בשאלה ו' לקנות ספרי תורה ללמוד בהם בזה כבר כתב הרב בעל ב"ש בתשו' סי' מ"א בראיות מוכיחות דמי שקונה ספרים אינו נחשב מן המעשר ולא מקרי צדקה כיון שהוא חייב לקנותם יעש"ב ובסוף דבריו כתב שוב מצאתי דתשו' מהר"ר מנחם וז"ל אשר שאלת אם רשאי לקנות ספרים מן המעשר כך אני רגיל להורות כל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה וכיוצא בהן וכן לקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאלין לאחרים ללמוד בהן אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ובלאו הכי אסור עכ"ל, והביאו זאת התשו' של מוהר"ם מהרש"ל והדרישה והש"ך וט"ז בסימן רמ"ט יע"ש ושל"ה דרס"ב בשם מהר"ם מ"ץ. הוואה יראה שלא התיר אלא למי שאין יכולת בידו ואף בזה נר' לע"ד דהיינו דוקא אם משאלין לאחרים דאו הוי גם מה שלומד בהן הוא עצמו בתורת שאלה ונראה לע"ד דה"ט של הר"ב ט"ז כתב ע"ז וז"ל ונ"ל דבשקונה בעדו ספר צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם עכ"ל. גם השואל להר"ב ב"ש כ"כ שיכתוב עליהם בכת' מפורש קודם לה' כדי שיוצאי חלציו ידעו שאינם שלהם ולא יחזיקו בהם בנכסיהם והרב השיבו כדבר האמור. אבל לקנות ספרים לבני עניים זה ודאי דבא מן המעשר וכ"כ הרב בשכה"ג סימן רמ"ט בשם מהר"ר מתתניא טריויש והוא פשוט.

ולענין שאלה ז' על שכר מלמדי תינוקות שמלמדים תורה לבניו גם בזה האריך הר"ב ב"ש בתשו' הנז' בראיות חזקות שאינו רשאי להוציא מעות מעשר בלמוד בניו כיון שהוא חייב חיוב גמור ללמד לבניו תורה או לשכור להם מלמד ללמדם שנאמר ולמדתם אותם את בניכם וכתב שם שחייב ללמוד לבנו בשכר עד שילמוד תורה שבכתב כולה וגם עד שילמוד משנה וגמרא הלכות ואגדות אם אפשר ליה דלא דחיקא ליה שעתא כמ"ש הטור בשם הרמ"ה בי"ד סי' רמ"ה וכ"פ מרן בש"ע שם, אך הר"ב של"ה דקי"ד ורס"ב כת' בשם מהר"ם מ"ץ להשכיר לבן קרובו עשיר שעה יתירה ממעשרות הדעת נוטה דיכול להשכיר כי מ"ש מהר"ם שאינו רשאי לתת מעשרותיו לבן קרובו עשיר איכא למימר לשאר צרכיו אבל ללמוד תורה אפשר ליתן לו אם אין האב רוצה ליתן ע"כ וכ"ש להשכיר מלמד לבני עניים דפשוט דרשאי ליתן מן המעשר. ולענין השאלה הח' לתת לאמו ולאחיו ולאחיותיו העניים הלא זה הדבר מבואר בפו' דהוי צדקה והם קודמין

שחייבים ליתן צדקה כגון עבור חולים או שהזכירו נשמות שיכול כל אחד לתת צדקה שלו לחברו מידי דהוה אמעשר ודוקא צדקה גמורה אבל צדקה הבאה מחמת קנס כגון קנסות שעושים בני העיר על יושבי עירם ע"י תקנותיהם לית כך לצדקה לא יתן כל אחד לחברו הואיל ובעבור התקנה קנסו אותם אם יתן כל א' לחברו לא ימנע שוב ע"כ ודוגמא לדבר זה יש ללמוד לנדר בעת צרה דכשם דהתם גבי קנס אם לא יפסיד כלום לא הו"ל קנס הכי נמי הכא כיון דלית ביה חסרון כיס בגדר זה שכבר הוא רגיל לתת מעשר לעניים לא הו"ל נדר והיאך זכות זה יעמוד לו להצילו מצרתו הרי אין כאן זכות מחדש ואף דהתם קאמר דב' עניים שחייבים צדק' בעבור חולים דהיינו נודר בעת צרה יכולים לשלם נדריהם זה לזה ולית בהו חסרון כיס מ'מ שאני התם דבאמת הם משלמים נדריהם לצדקה אלא שהם עושים בערמה באופן שלא יפסידו כיון שהם עניים ואין ידם משגת משא"כ הכא שלא נתן כלום הנודר בעת צרה שום דבר כלל שמה שנותן נדור מעיקרו הוי וחייב לשלמו ולא מבעיא היכא שבעת נדרו לא נתכוון להוציאו מן המעשר אלא נדר סתם ולא חשב בדעתו שום דבר דודאי דאינו רשאי להוציאו מן המעשר אלא אפילו אם בעת נדרו נתכוון לשלמו ממעות מעשר מ'מ לא עשה כלום בנדרו וכאלו לא נדר כלל ואינה עומדת לו בשעת דוחוק, ומכאן תשובה מוצאת לשאלה י' על הנדרים שנודר בדרך קנס אם יעבור על דבר א' ונשבע ליצרו ומשלם כשעובר שיצרו מתגבר עליו, דפשיטא שאינו רשאי לשלם ממעשר דהיינו נדון ההגהו' מרדכי שהבאנו שאפילו לעשות בו תשלומין עם חברו לא מהני כיון דלאו מידי חסריה וכו' ש לשלם בו מעות מעשר שנדור ובא עליהם דהו"ל קנסו לעצמו ואין זה מוציאו מידי עבירה וה"ז עובר על נדרו ח"י.

ולשאלה י"א מה שנותן לשלוחים אם לעצמם ואם לארבע ארצות של א"י הנה מה שנותן לשלוחים לעצמם ודאי שיכול ליתן מן המעשר וזהו לעמלי תורה ולעניים אם ראויים לכך אך לשלוח א"י בהא מספקא לי כיון שהמעות שלוקחים הולכים לגויים שרי הארץ, ויש לדמותו למ'ש הרא"ש בתשו' ופסקה מרן בש"ע סימן רצ"א וז"ל יכולים לשנות אפילו מתלמוד תורה לצורך ל' פשיטים להגמון בכל שנה לפי שהוא הצלת נפשו' שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים עכ"ל, וה"נ הכא אם לא יתנו לשרי הארץ יעשו בהם נקמות ח"ו ועוד דהוי שכר דירה ליושבי הארץ ורובם ת"ח ובלבד שיהיו צריכי' לכך.

ולשאלה י"ב וי"ג לעשות ת"ת ולהוציא על הלומדים שמן וקהווי ודברים אחרים וכן לקנות קריאת פרק א' או פסקא כמו שנוהגים בתלמוד הלילות אלו ודאי יכול להוציא ממעות מעשר מידי דהוה לעמלי תורה ובלבד שיהיו דמי מכירת קריאת הפרק הולכים להוצאות התלמוד או לקנות ספרים שיהיו קדש לבני חבורה ללמוד בהם.

ואל השאלה ט"ו אם צריך לתת מעשר מכל הריוח שמרויח או אחרי נכות הוצאות ביתו ובניו את אשר יותיר מזה יתן ממנו מעשר לבד ואין צריך להוציא על הכל, בזה נלע"ד

לכל אדם וכ"פ מרן בש"ע סימן רנ"א וז"ל הנותן לבניו ולבנותיו הגדולים וכו' וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם ה"ז בכלל צדקה ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם ואחיו מאביו קודם לאחיו מאמו וכו' והרמ"א בהג"ה הביא דברי הטור בשם רבי' סעדיא שפרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואח"ך אביו ואמו אם הם עניים ואח"ך לבניו ואח"ך לאחיו ואח"ך שאר קרובים ואח"ך שכניו ואח"ך עניי עירו ואח"ך עניי עיר אחרת ואיתא התם דעניי א"י קודמין לעניי עיר אחרת. ולענין המעשר ג"כ כתב מרן בב"י שם בשם הפלגו שכתב בשם ר"מ וכן המעשר יכול ליתן לקרוביו וכל זה ביחיד שהתנדב לעצמו צדקה או מעשר לדעת עצמו שהוא יחלק כרצונו כנ"ד אבל אם נדר צדקה בסתם בזה יש מחלוקת עיין בב"י סימן רנ"א ובשכה"ג מ"ש בשם האחרונים ואין לנו להאריך בזה. אמנם במה שנותן לאביו ואמו צדקה ומעשר כתוב בהגהת מרדכי בפ"ק דב"ב והביאו מרן שם שע"ז נאמר תבא מארה למי שמאכיל את אביו מעשר עני משום דזילא ביה מילתא וכ"כ בתשו' מיי' הביאה מרן בי"ד סימן ר"מ וז"ל בסוף התשו' כללא דמילתא לדין דקי"ל משל אב אפי' היכא דאית נכסים לבן ובעי למיזיניה ממעשר לא מחינן ביה אבל אמרו תבא מארה וכו' אבל להעדפה אין לנו כח לכופו אבל מצוה איכא מדברי מהר"ם עכ"ל, גם הרמ"א בהג"ה שם פסק כן משם הגהות מרדכי וחדושי אגודה וכ"כ הש"ך בסימן רנ"א. אבל הרב בשכה"ג כתב בסימן רנ"א בשם מוהרי"ל שכתב בשם מוהרי אופנהיים דבמעשר כספים דרבנן מותר להאכיל לאביו ולאמו ותע"ב עד בלי די ע"כ, וכתב מרן בסי' רנ"א בשם המרדכי דאין לתת מן המעשר לבניו ובנותיו של שמעון קרובו העשיר הסמוכים על שלחן אביהם ואף אם נותן להם ע"מ שאין לאביהם רשות בו מפני שידם כידו ע"כ. ולשאלה ט' על הנדרים שנודר בעת צרה ומשלם כשנצול לזה אומר כי לכאורה נראה דבאים ממעשר וראיה ממ"ש בפ' נערה על ההיא דאל יבזבו יותר מחומש מאי קראה שנאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך דהיינו שני עשורין הוו להו חומש ואיתא בכ"ר והביאוהו התוס' בחולין ד"ב ד"ה הרי עלי וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה ע"כ וא"כ כיון שעיקר תקנת אושא שיהא אדם מפריש מנכסיו למצות ילפינן לה מיעקב שנדר בעת צרה הרי לפניך נדר של עת צרה בא מן המעשר אמנם איכא למימר דלאו ראייה היא דיעקב היה מתחילה מפריש מעשר א' כדור"ל מפ' את כל תבואת זרעך וכמש"ל מספרי ולא היה מפריש חומש משום דעדיין לא נתקנה תקנה ואח"ך נדר בעת צרה להפריש עד חומש דהיינו מעשר שני אבל אגן בדין כאן לאחר תקנה דילפינן מיעקב להפריש חומש אם אדם מקבל עליו מעשר או חומש לא נפיק ידי נדר צרה שהרי מתחילה היה מפריש כ"כ ומה הוסיף עתה בנדרו הרי לא נדר כלום מחדש שכבר זה דבר הנדור וזה פשוט ויש להביא ראייה ממ"ש הגמרא והובא ביתה יוסף בס"ס רנ"א בי"ד וז"ל דמדתנן ב' שקבלו שדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני וזה נותן לזה חלקו מעשר עני פ' ששניהם עניים וכו' יש ללמוד על ב' עניים

מצוה ואפילו עני שבישראל ויקנין שבין מלאים מצות כרמון
 כמו טלית ותפילין ומזוזה וסוכה וכיוצא בכל הדברים הנזכרים
 ולא מצינו לשום אחד מהפוס' שחלקו בזה דכגון דא מבכי ליה
 לאודועי ומדסתמו דבריהם נראה שאין חלוק גם בזה.
 גם ראה זה מצאתי דבר חדש בספר שטה מקובצת
 להרב א' על מס' כתובות בפרק נערה דף נ' שכתב בשם הרב
 המעילי אהליא דירושלמי שיהא אדם מפריש חומש למצוות
 ז"ל ונראה סמך לדבר זה שבכל שנה ושנה היו ישראל חייבים
 ולהפריש שני מעשרות שנה א' וב' מעשר א' וב' שלישי
 מעשר א' ועני ונראה מזה שמן המעשר הא' יש לו רשות
 להוציאו לכל דבר מצוה ואפי' לצורך עצמו ובניו ובני ביתו
 כגון שיכתוב מהם ספרים ללמוד בהן הוא ובניו ולהשאיל
 לאחרים שהרי מעשר ב' היה נאפל לו ולבניו ולבני ביתו
 בירושלים אבל מן המעשר האחר יש לו לתת לצדקה לבני
 עניים כמו שהיה נותן מעשר א' לכהנים וללוים למען יחזקו
 בתורת ה' ומעשר עני שהיה נותן לעניים עכ"ל וראויים
 הדברים למי שאמרם וזוהי דרך ישרה שיכור לו האדם הנה
 מה טוב ומה נעים.

עוד זאת אנו למדין מתורתו של הרמב"ם בפ"ה המשנה
 שכתב והבאנו אותו לעיל דאם לא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו
 דהיינו להאכיל לרעבים ולהלביש ערומים ולפדות שבוים
 יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויוציאו בצרכי מצוה
 ונראה דהיינו לומר שיוציאו בצרכי מצוה שאדם עושה
 לעצמו כמו ציצית ותפילין וכיוצא בהם.

ולשאלה ח"י דאם הלוא ממון לחברו בתורת חוב וקודם
 הפרעון העני הלוא והוכרח המלוה להתייחס מן החוב ונתנו
 במתנה ללוא אבל מתחלה לא נתכוון לכך הדבר פשוט דזה
 נחשב ממעות מעשר דאמאי לא וכן מצאתי להרב בעל יפה
 מראה בפירוש הירושלמי דג"ח אין לו שיעור בגופו אבל
 בממונו יש לו שיעור והיינו חומש שכתב קשה דהכא בג"ח
 מיירי ובתקנת אושא היינו במבזבו לצדקה וג"ח לחוד וצדקה
 לחוד וז"ל דבהלואה נמי שייכא תקנ' אושא דזימנין דמלוה
 לעני שלא יוכל לפורעו ואפי' עשיר שמא יעני וכו' ע"כ
 והיינו נ"ד ממש.

חזר ושאל השואל עוד ב' שאלות בענין ובאו לכלל
 עשרים שאלה י"ט היא אם יש זמן קבוע לביעור המעשר ואם
 עבר זמנו עובר בכל תאחר או לא ואם אין לו ז"ק אם מותר
 לעשות בו פרקמטיא והריוח למי והאחריות על מי הנה זה
 מבראר בפו' ז"ל הטור י"ד סימן רנ"ז הצדקה היא כמו נדר
 לעבור עליה משום כל תאחר לפיכך האומר הרי עלי לצדקה
 או סלע זו לצדקה חייב ליתנו מיד לעניים ועובר משום כל
 תאחר אם לא יתנו מיד שהרי עניים מצוים לו בכל שעה
 וכתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא המפריש צדקה סתם אבל כל
 אדם יוכל להפריש מעות לצדקה שיהו מונחים אצלו ליתנם
 מעט על יד על יד כמו שירא לו ע"כ ועיקרא דדינא הוא
 תלמוד ערוך גם מרן בש"ע פסק לדברי הרא"ש וכיוצא בזה
 כתב מרן הב"י בשם הר"ן שהשיב ר"ת על הצדקות שאנו
 נודדים וכו' כיון שאנו נודדים אותם לדעתנו וכו' גם אנו
 מטעם זה אין לחוש אם הנודר משהא אותה בידו מפני שאנו
 נודדים לדעת שיהא הנודר עצמו כגובר לחלקה לפי ראות

שצריך לתת מעשר מכל הריוח שהריח דנכ"ה לא ינכ"ה
 הוצאותיו אלא שלם תשלומין בראשון אך ראה זה
 מצאתי להר"ב בשכנה"ג ב"ד סימן רמ"ט בשם תשו' ב"י
 להר"ר מתתאי טרויש ז"ל לפי שיש אנשים מפרישין
 מממונם מעשר ולא כראוי כי מתחילה אין מפרישין מן הקרן
 עד שירויחו ואחר שירויחו מפרישין מן הריוח לבד רק מה
 שירויחו וזוהי על הוצאותם מאכילה ושתייה ושאר דברים
 הצריכים לפזור ומהמותר יפרישו לזה אני אומר כי אינם
 יוצאים י"ח בזה כי צריך בתחילה שיעשה חשבון מכל אשר יש
 לו ומכל עשרה יפריש י' וכו' ואחר שהפריש מן הקרן יסתחר
 במעותיו ובכל חצי שנה יעשה חשבונו ויראה מה שירויח
 יותר על אשר פזר בדברים הצריכים לבית ויקח המעשר
 כמ"ש ואם ירצה לעשות עוד יותר ימתין לעשות חשבון ע"ס
 השנה ויפריש מהריוח המשיית וכ"כ בהדיא בירושלמי
 דמעשרות שנה א' לקרן מכאן ואילך דכל שנה חומש לריוח
 וכו' ע"כ הרי שכתב שמתחילה יפריש מעשר מהקרן ואח"ך
 יפריש מן הריוח שירויח יותר על פזור הוצאות הצריכים
 ולדידי חזי לי שאין נראה כן מסתמיות דברי הפו' דכל כי האל
 הו"ל לפרושי בהדיא ומה גם שדבריו אינם מובנים דמאי שנא
 בחצי שנה יתן מעשר ואם ימתין ע"ס השנה יתן חומש וגם
 כבר הקשה עליו הר"ב בשכנה"ג עמ"ש שמן הקרן יפריש
 מעשר ולא חומש ובריוח הוא שכתב שיתן חומש דזה הוי הפך
 מן הירושלמי ונדחק בישובה יעו"ש ובאמת לא ידענא להרב
 בעל התשו' הנז' רי בר סמכא הוא כי לא נשמע ולא הזכיר בין
 הפוסקים המפורסמים וגם לא ידענא מנ"ל הא ואחשבה
 לדעת שיצא לו זה ממ"ש הטור בשם רבינו סעדיא בסימן
 רנ"א חייב אדם להקדים פרנסתו לכל אדם ואינו חייב ליתן
 צדקה עד שיהיה לו פרנסתו שנאמר וחי אחיך עמך חיך
 קודמין לחי אחיך וכו' ע"כ וא"כ אפשר דמש"ה כ' הרמ"ט
 לנכות לו יציאותיו מן הריוח ואח"כ יעשר מן המותר משום
 דאינו חייב ליתן צדקה עד שיהיה לו פרנסתו אמנם כד
 דייקת שפיר ליתא להאי ראייה דשאני התם שאין לו יותר על
 פרנסתו כלל בזה הוא שאמר ולא מחייב בתורת צדקה ולמעט
 בפרנסתו משו' דחיך קודמין אבל היכא דיש לו יותר על
 פרנסתו והותר שיש בו כדי נתינת מעשר על כל הריוח לעולם
 אימא לך שצריך ליתן מן המותר מעשר לפי חשבון כל הריוח
 ולא על המותר לבד וזה פשוט וברור ואפשר לומר גם דכונת
 הרמ"ט הכי הוי דמ"ש ויראה מה שירויח יותר על אשר פזר
 וכו' ויקח המעשר ה"פ יראה מה שהריח יותר כדי לתת
 מעשר על הכל מן המותר דאם לא הותיר או לא הותיר כדי
 שיעור מעשר לא יתן יותר ויקמץ מעיסתו משום דחיך
 קודמין באופן דלעד"ן שצריך ליתן מעשר לפי חשבון כל
 הריוח שמרויח וא"א לומר ונכ"ה יציאותיו וחייב הוא לשלם
 גם בעד הוצאותיו.

גם לשאלה ט"ז על מה שמוציא בדבר מצוה מן המצוות
 הנז' דאינן באין ממעשר אם אותם המעות חייבים במעשר
 כיון שהם באים מן הריוח שהריח או פטורין מלעשר כיון
 שהוציא אותם בצרכי מצוות גם בזה נלע"ד שחייבים במעשר
 וצריך להוציא מעשר מכלל הריוח אף שיוצא ממנו לצרכי
 מצוה שהרי אין לך אדם מישראל שאין מוציא ממון בצרכי

במעוות עד זמן פ' ויחלקו ביניהם ובין ב"ה כמשפט ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו דמעכב עליה עד שיגיע הזמן שקבעו לבע"ה שיחזירו לו את שלו והמותר יחלוקו. אי א"ל נפלוג רווחא השתא מפרש ואזיל מ"ט אית ליה דניעכב אי א"ל האי פלוג לרווחא והקרן נתפוס עדיין להרויח בו עד הזמן מצי אמ"ל איך רווחא לקרנא משתעבד שמא בסחורה שנעשה עוד נפסיד וצריך שיהא הרויח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאת הקרן עכ"ל, הרי מצינו דהרויח לקרנא משתעבד למלאת ממנו את הקרן ואת המותר יחלוקו ומינה נשמ' לנ"ד דמן הרויח ימלא הקרן ומהמותר יתן מעשר אמנם הקשו מהא אהא דאיתא התם אמ' רבא האי מאן דקביל מסקא מחבריה ופסיד טרח ומלייה ולא אודעיה לא מצי א"ל דרי מהאיך פסידא בהדאי משום דא"ל להכי טרחת למליותיה כי היכי דלא לקרו לך מפסיד עסקי ופיר' רש"י וז"ל דרי מהאי פסידא קמא בהדאי וקבל עליך חצי הפסד ובשכר טול שליש ונמצא פוחת מן הקרן והיינו משו' דסתם עסקא תלתא באגר לבע"ה ופליגא בהפסד דא"ל להכי טרחתא ומליותיה וכו' דמדלא אודעתן מעיקרא נכלם היית בדבר ואדעתא דמלוי קרנא טרחת ע"כ. דהא אמרינן כדרבא אחריתי דרווח' לקרנא משתעבד וא"כ אפילו אודעיה היכי מצי למימר ליה נפלוג רווחא ופסידא כל חד באפי נפשיה והביא מרן הב"י ב"ד סי' קע"ז תי' לזה בשם תלמידי הרשב"א דשאני הכא דאכתי ליתיה לרווחא הלכך אי אודעיה וא"ל דלא בעי לאיעסוקי ביה אא"כ פליג כל חד כדיניא דינא קאמר דהא יכיל למהדר ביה ואפי' כשקבע לו זמן דמ"מ פועל הוא ויכול לחזור בו בחצי היום אבל התם הא איתיה לרווחא ואשתעבד לה לקרנא דנהי דמצי למהדר ביה דלא לאעסוקי ביה מ"מ לאו כל כמיניה למפלגיה לעסקא מקמי זמניה ולא לרווחא דאיתיה דאיהו נמי לקרנא משתעבד עכ"ל.

המורם מזה דכי איתא לרווחא וקדים לפסידא הבא אח"כ רווחא לקרנא משתעבד וממלא ממנו את הקרן והמותר יחלוקו ואי קדים פסידא אי לא אודעיה המתעס' לבע"ה עד דמלייא לקרנא א"נ אפי' אודעיה ולא א"ל דלא בעי לאעסוקי ביה עד דפליג רווחא ופסיד' כל א' כדיניה ממלא את הקרן מן הרויח והמותר יחלוקו אבל אי א"ל לא מעסקנא ביה אא"כ פליגנא כל חד כדינה: שמעינן ליה ומינה ושמע לנ"ד דבין אי קדים רווחא לפסידא בין אי קדים פסידא רווחא לקרנא משתעבד וממלא ממנו את הקרן ואת המותר מעשר ממנו דהכא אע"ג שיש בו ידיעה בתחילה לפסידא מ"מ לא שייך ביה מאמר ותנאי דמאן אמר למאן כי אם אמור יאמר האדם תו לא מעסקנ' אדרבא דא הוא תברתיה דפסידא כוליה עלי דידיה הדר ואיהו מבעי ליה לאיניש לארווחי עד דממלא ליה לקרנא.

אמנם בהג"א תי' דבהיא עובדא דלא אודעיה דמשמע דאי אודעיה פליג כל חד כדיניה מיירי שהיו רגילים לחלק מיד כל ריוח ורויח שהיה בא להם ולכן ההפסד ועובדא אחריתי דאמר רווחא לקרנא משתעבד מיירי שלא היו רגילים לחלק ע"ס הזמן עד כאן. ואף שמרן הב"י לא הביא זה רק כתב ועיין בהג"א וגם בהג"א כתב ורפיא בידי מ"מ נראה

עיניו ונרא' שסובר ר"ת דכי קאמר רבא וצדקה מחייב עלה לאלתר ה"ק דמחייב לתת לב לאלתר לחלקה לעניים לפי ראות עיניו ואם גמר בדעתו מלתתה עכשיו מיד עובר בבל תאחר עכ"ל, וז"ל סמ"ג אומר ר"י שנדרי צדקה שאנו נודרים עכשיו אנו נודרים לדעת עצמינו ואנו כגוברין עליהם ואם אנו ממתנינים עד שיבואו עניים הגונים אין כאן בל תאחר וכ"כ סמ"ק בשם ר"ת ע"כ, עוד כתב מרן ז"ל שם בשם המרדכי דמי שנדר לתת לעניים למי שירצה עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים וכו' ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה אלא לאחריים דא"כ כך יפטור עצמו לעולם וכו' ע"כ, וז"ל הרב בעל שלי"ה במסכת חולין דף קי"ד ואם אין לנו עתה תבואות מעשר זרעים חייב אדם לעשר מכל הבא לידו ויהיה לאדם כיס מיוחד למעות מעשר שלו וממנו יתן לעניים קרובי ורחוקים גם מצוה להלוות ממנו לאדם בשעת דוחקו ואפי' לאיש אמיד שבעת ההיא הוא דחוק מותר לו ללוות לו ממועות מעשר שג"ח נוהג בין לעניים בין לעשירים וכו' וכס זיכה השי"ת שיש לו מעשר הרבה ראוי לבערו ולחלקו בשנה הג' ובשנה הו' של שמטה כדין מעשר תבואה וכו' ע"כ. ונראה לע"ד דזה הוי היכא שיש לו מעשר הרבה יותר מכדי צורך העניים דאו יכול להניחו עד השנה הג' ו'.

ולענין אם מותר לעשות בו פרקמטיא והרויח למי והאחריות על מי משנה שלימה שנינו בפ"ד דשקלים רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש ואף לא בשל עניים ומייתי לה בפרק שני דייני דק"ו והיב טעמא על של עניים דילמא מתרמי לה ענייא וליכא למיתב ליה ע"כ והלכה כר"ע מחבירו וכ"כ הרב"ע שם והר"ב ט"ז ב"ד סימן רנ"ו סק"ד והר"ב שלי"ה בעמוד הצדקה דרס"ב ומיירי היכא דבעי למיתב הרויח להקדש ולעניים כדמוכחא מתניתין דהתם ואפי"ה אין משתכרין בהם יע"ש ובירושלמי אית ליה טעמא אחריתי דילמא יבא הדבר לידי הפסד ומש"ה קאמר דאם רצה יהיה ההפסד שלו והשכר להקדש מותר ע"כ אבל לת"ד משמע דאף אם יקבל עליו כך אסור דילמא מתרמי ליה עניא. וכתב ע"ז שלי"ה שם ע"כ נראה דיותר טוב שיונחו מעות מעשרותיו בטלים ולא ילווים בריוח אם לא שהוא איש אמיד ואף אם ילווים על ריוח יוכל ליתן לעני משלו ויהיה מלוה ואח"ך יפרע ממעשרותיו ע"כ.

ולענין שאלה ר' אם הקרן הוא מעושר ועשה ב' מיני עסקים והא' הרויח והאחר הפסיד אם חייב לתת מכל ארויח ומה שהפסיד הפסיד לעצמו או יכול לנכות ההפסד מן הרויח ומאשר יותר מן הרויח יתן ממנו מעשר ואם יכול לעשות כן ונתנת המעשר לא יהיה לו זמן קבוע האם בידו לפחות נזק של שנה זו מרויח של שנה הבאה. באה מספקא לי טובא ואחשבה לדעת זאת מהא דגרסינן בפרק המקבל דק"ה אמר רבא הני בי תרי דעבוד עסקא בהדי הדדי ורווח וא"ל חד לחבריה תא ליפלוג אי א"ל איך נרווח טפי דינא הוא דמעכב ואי א"ל ה' לי פלגי דרווחא א"ל רווחא לקרנא משתעבד וכו' ע"כ ופי' רש"י וז"ל בי תרי דעבוד עסק' בהדי הדדי ורווח ב' קבלנים שקבלו עסקא מב"ה בשותפות שימכרוהו ויסחרו

שהרי ר"ס רמ"ט מבואר שחייב גמור הוא כמ"ש כל הפוסק והב"י בשם ירושלמי ע"כ גם הר"ב מוהר"ר דוד אופנהיים הרבאו דבריו בתשובה ס' חות יאיר סימן רכ"ד תמה על הב"ח בזה דאיך נעלם ממנו דברי התו' בתענית ד"ט שהביאו שם מאמר ספרי דאת כל תבואת זרעך דרשינן מכל לרבות רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים וכו' וכת' שם דמכח דברי הספרי הב"ח נשבר ואנחנו נמלטנו והביא ג"כ מאמר הילקוט והתחומא שיש רמז מן התורה למעשר ממון יע"ש ואנו בענינותינו כבר הבאנו דברי התוס' דספרי והילקוט כאמור לעיל והסכים שם הרב ז"ל דהוי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, גם הרב מוהר"י בנו של הרב שער אפרים שם בס' פ"ד תמה על הב"ח מההיל' דספרי שכתבו התו' דאישתמיטתיה וגם הס"ז שלא השיג על הב"ח מדספרי נעלם ממנו גם הרב אביו והביא שם דברי התוס' שהביאו לדספרי יע"ש, אמנם הר"ב חות יאיר שם הליץ בעד הב"ח והסכים עמו יע"ש וגם בהשמטות דרע"א יע"ש, גם הרב שבות יעקב הסכים כן יע"ש ולדידי חזי לי דאף הב"ח וסייעתו לא אמרו שאינו חייב אפילו מדרבנן אלא מתורת מעשר מקרא דעשר תעשר אבל מתו' צדקה היכא דקיימי עניים חיובי מחייב וכן נראה מדברי הרב בעל חוות יאיר שכתב בס' הנז' ושבות יעקב למעיין בדבריהם ואף את"ל דלא ס"ל הכי וכן נראה ג"כ ממ"ש הר"ב חוות יאיר בהשמטות ושבות יעקב לדקדק ממ"ש הרמב"ם והטור פחות מכאן עי' רעה ולא קרו ליה עבריי' מ"מ שבקיה להווא גבר' דליקו בעין רעה. ואנכי בעניי נראה לע"ד להוכיח מדברי הרמב"ם והטור ומרן בש"ע דמחייב במעשר ממון מתור' צדקה בדין גמור שהרי כתבו הרמב"ם בפ"ז ממ"ע והטור ומרן בס' רמ"ח וז"ל מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב"ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן ויורדי' לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי ליתן וכו' ע"כ. ונראה ברור לע"ד שאומר זה שאומדין אותו כמה ראוי ליתן הוא למעשרות דאמיד כמה עולה מעשר ממנו דאלת"ה הא לא ידעינן עד כמה הוא חייב ליתן מממונו עד שנאמר אותו בראוי לו לפי ממנו שיש לו וליכא למימר שאומד זה לפי מה שנתנין חבריו המתנדבים בעם כל אחד לפי ערכו דהא ודאי ליתיה בהערכה עם שאר ב"א כיון דלענין חיוב כדי נתינה אין לה שיעור למטה מה לו עם חבריו אם הם רוצים לתת הוא אינו רוצה רק אין דבר אלא כדתנן יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו, גם ליכא למימר דמיירי שקצבו בני העיר ביניהם לתת כך וכך שהרי דבר זה מבוא' ביתה יוסף שם בשם הרמב"ן דלאו מחמת קיצותא דמתא הוא דאכפיהו רבא לרב נתן בר אמי אלא שהיה עשיר ולא הוה עביד כדבעי ליה והיא דעת הרמב"ם ז"ל וסמ"ג וסמ"ק והטור והר"ן כמ"ש שם הב"י ואסיק וכיון דכל הני רבוותא סברי דמעשין על הצדקה הכי נקטינן ע"כ, גם לא מצינו שיעור אחר כגמרא ולא בפוס' עד שבאמר דעליה קאי אומד זה בראוי לו אלא מוכרח הדבר לומר דאומד זה למעשרות היה ועליה הוא דכפינן ליה ומלקינן עד שיתן מעשר שהוא שיעור הראוי לכל אדם לבד מי שאין לו ספוקו דאו חי' קודמין כמ"ש הפוסקים, גם במה שעמדנו עליו חתנו הר"ב ט"ז שם סמ"ז ס"ק ל"ב ותמה עליו

דהיינו לענין ישוב תרי מימרי אבל הדין דין אמת דהיכא שרגילים לחלק מיד הרווח והפסד כל חד וחד הוי באנפי נפשיה ואין מחשבין מזה על זה ודוק מינה ואוקי באתרין דלא קביע זמנא לחלק המעשר כמ"ל כגוונא דעסקא שבין אדם לחבירו עד שנאמר דרווחא לקרנא משתעבד עד הזמן הא ודאי דכל חד הוי באפי נפשיה ואין מחשבין ההפסד כנגד השכר אלא מה שהפסיד הוא לעצמו והרווח כולו לגבוה לעשר ממנו ובלא דברי הג"א הכי משמע דהא הנהו עובדי דגמ' מיירי דקביע זמנא לעסקא ואכתי לא מטא זימניה וכמ"ש רש"י ז"ל בההיא עובדא דרווחא לקרנא משתעבד והביאו מרן שם והרי"ף פ' דיש זמן למכירת הסחורה ועדיין לא הגיע ואף למה דאיתא בס' שטה מקובצת בשם קצת מגדולים אעובדא דפסיד והדר רווח דמיירי דשלים זימניה דעסק' מקמיה דרווח היינו כדי ליישב מ"ט אי אודעיה פליג כל חד בדיניה והיינו משום דשלים זימניה ואדרבא משם ראייה דהיכא דשלים זימניה פליג כל חד בדיניה אבל היכא דלא אודעיה ואיהו משיך זימניה אמרינן דטרח למלויה לקרנא וא"כ בנ"ד דלא קביע זמנא דכל שעתא ושעתא זימניה הוא לחלק לעניים אם ימצאון הא ודאי דכל חד באפיה נפשי' הוי ואין מחשבין מזה על זה ועוד דהכא הן האדם והוא באחד מתעסק בשל עצמו ואין לו חבר בדבר הזה ואף שנעשה שותף להקב"ה במעשך מ"מ שותפות זה אין לו זמן אלא כל ימיו אדם לעמל יולד וכל ימי חייו בעמוד ועשר קאיו"כ מילתא דפשיטא היא דכל עסק ועסק מילתא באפי נפשיה ואין מחשבין מזה על זה דאלת"ה אין לדבר סוף הדיכי פלגינן לעסקי או לזמני' דמאן פלגיננהו ומ"ש האי זמנא או הני עסקי מזמנא אחריתי או מעסקי אחרוני אלא ודאי דכל עסקא ועסק' האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואין מחשבין הפסד למצוה כנגד שכרה הרווח שהרווח, ועוד משם ראייה דקאמר בה טעמא בעובדא דפסיד משום דא"ל להכי טרחתא למלויה כי היכי דלא ליקרו לך מפסיד עסקי והכא לא שייך האי טעמא כלל ואף דבעובדא אחריתי קאמר בה טעמא רווחא לקרנא משתעבד וההוא טעמא שייך הכא כבר הרב הנ"י הק' אטעמא דלהכי טרחת דאמאי לא קאמר רווחא לקרנא משתעבד ות' דהך טעמא דרווחא לקרנא משתעבד הוא משום דסתמא דמלתא כל מאן דטרח בעסקא לא ניחא ליה שיפחות קרנא ושיקבל הוא הרווח כדי דלא ליקרו ליה מפסיד עסקי עכ"ל, נמצא דעיקר טעמא הוא משום דלא לקרו ליה מפסיד עסקי וא"כ בנ"ד דליתא להאי טעמא לא אמרינן רווחא לקרנא משתעבד. באופן דזכינן לדין בנ"ד דאם הפסיד בעסק א' והרווח באחר אין מנכין ההפסד מן הרווח אלא הוא מעשר מכל הרווח שהרווח והמקום ימלא חסרונו ויוסיף לו כהנה וכהנה במדה טובה מרובה אכ"ר.

אחרי כותבי זה ראיתי שתי תשובות בדבר בענין מעשר ממון להר"ב שבות יעקב ח"ב סימן פ"ה ופ"ז על ב' שאלות שנשאל ושם הביא דברי מקצת פוסקים המדברים בענין זה וקצת ענינים בזה וראיתי להזכירם ראשון הוא על עקר דין מעשר כספים שכתב הב"ח ב"ד סימן של"א בדין מעשר עני סי"ט שמעשר ממון אינו חייב בו לא מן התורה ולא מדרבנן ועמד עליו חתנו הר"ב ט"ז שם סמ"ז ס"ק ל"ב ותמה עליו

שהוא לצורך הדרך או כדי להתכבד בו וילוו לו בהקפה ודאי מנכה אותם מן הריוח אך שכר טורחו ועמלו ואף שעשה מלאכה עם הפועלים אינו מנכה לו יע"ש.

אך לדידי מספקא לי על ההוצאות דאכילה ושתיה שאדם אוכל ושותה בלכתו לסחורה עד שובו לביתו אם מנכה אותם משום דמ"ל הכא ומ"ל התם הוא אוכל ושותה אך מדברי הר"ב ח"י שם דמדמה ליה לשותף נראה דגם בהא מנכה שהרי גם בשותף נוהגים שמוציא הוצאות מן האמצע ועדיין הדבר ספק בידי ונראה שמנכה דוקא לפי חשבון ברכת השם עוד כתב שם וראיתי משולחי קהלות שמביאים בחשבון מה שנדרו ונתנו לחזני' ושמשים בעשיית מי שבירך בקהלות אחרות ואין פוצה פה נגדם ע"כ ואולי דוהו הוי מטעם שהם מתכבדים בזה ומשתמען מיליהו טפי, אך את זה ראיתי להר"ב שבות יעקב שיצא לדון בדבר חדש וז"ל אך נ"ל לחלק בחלוק דמסתבר דודאי אם הוא נוסע לשוק לקנות סחורה ידועה במקום השוק או למכור שם שנותן היציאה מתחילה מתחילה בשביל זה בדבר המצוי לקנות או למכור דודאי גם ההוצאה בכלל קרן יחשב אבל מי שנוסע לשוק ואינו רוצה לקנות או למכור רק שמוציא הוצאות אולי יזדמן לו ריוח בסרסרות ומציאות וכדומה שמתחילה נותן הוצאות על הספק וכו' אינו מנכה לו ההוצאות כיון שמתחילה נותן הוצאות על הספק ונראה דגם בעל תשובת ח"י מודה בזה לפי טעמים וראיות שכתב שם ע"כ. ואנכי בעוניי נראה לע"ד דגם מי שהולך על הספק להרויח בסרסרו' ומציאות מנכה לו יציאותיו שמוציא ואין מי שיסכים עם הרב ולא הרב חו"י. עוד נשאלה שאלה מהר"ב שבי"י על מי שצריך למשרת ומשרתת דסגי ליה לפי עבודתו אכן רצונו בבני דעה את דרכי ה' להשגיח בצרכי הבית בדבר איסור והיתר כי הקטנים לאו בני דעה נינהו אם רשאי לתת תוספת שכירות מה שנותן לגדולים יותר מהקטנים ממעשרו ועל זה השיב הרב שאסור להוציא זה מן המעשר והוא פשוט. גם הביא שם על המנהג שנתפשט שמשלמין ממעות מעשר שכר הכלי זמרים ומשרתי סעודת נישואין ומצא להם סמך ממ"ש הרמב"ם ז"ל והטור דמותר ליתן מ"ע לתגמולין של ג"ח וכבוד אורחים והכנסת כלה בכלל ע"כ. גם בזה אין דעתי נוחה אלא שאין מוציאין ממעו' מעשר שכר כלי זמרים ומשרתי סעוד' נישואין ולא דמי לתגמולים של ג"ח. גם לכבוד אורחים אין מוציאין ממעשר אם לא שיהיו אורחים עניים כי אז לצדקה רבה תחשב.

הצעיר שלמה בכמהר"ר שמואל לאניאדו זלה"ה

הלכתא פסיקתא

חומש למצוה מן המוכרח ומעשר מדה בינונית שנה א' מן הקרן וכל שנה מן הריוח.

מעשר ממון

א עיקר המעשר לעמלי תורה ולעניים להאכיל לרעבים ולהלביש ערומים וגדולה מכולן פדיון שבוים.

הפסיד אם מנכה ההפסד מן הריוח ואח"כ יעשר את המותר, את זה ראיתי שכבר נפתח בגדולים הראשון אדם הר"ב חוות יאיר בהשמטה שם כתב וז"ל ואם יש מקום להסתפק במעשר כספים הוא מי שקבל עליו בנדר לעשר הרווחים אם יש לו ריוח ביין והיזק בתבואה אם מנכה ההיזק מן הריוח או מחוייב ליתן מכל הריוח ונראה דלגבי נדרו אשר נדר דרך כלל דמי לחד שטרא ותרי עסקי דלהדדי משתעבד רק צ"ע א"כ אם כבר נתן לקלפי דמעשר מעשר הריוח דיין ואחר חצי שנה יזדמן לו להיזק וכו' יחזור לעשות קדש חול וליתול מן המעשר ועוד איזה זמן וגבול תתן לו ואפילו אחר כמה שנים נמי ונראה דמי שנהג ורוצה לצאת י"ש יהיה לו פנקס מיוחד למעשרו ויקבע לעצמו יום מיוחד בכל ג' חדשים או חצי שנה שיעשה חשבון ומשם והלאה לא יחשב למפרע כי הוא שותפות חדש והנכון לקבוע ער"ה כי בר"ה נגזר כל וקצובים מזונותיו עכ"ל והרב שבות יעקב הרבה להשיב אפו ע"ד יע"ש ולע"ד דאין דבריו מוכרחים ולקו"מ עיין עליו.

גם נשאלה שאלה כזו להר"ב שער אפרים סימן פ"ד והשיב ע"פ הגמ' דהמקבל חד עסקא ותרי שטרי וכו' תרי עסקי וחד שטרא וכו' והובא בטי"ד סימן קע"ז ועל זה אסיק וכתב וא"כ בנ"ד נלע"ד שאם בשעה שהי"ל הפסד הי"ל חשבון שהי"ל הפסד וא"כ מה שהי"ל ריוח אח"ך הוא ענין בפ"ע ואינו ממלא הריוח את ההפסד וצרי' להפריש מכל הריוח ולאפוקי כשהי"ל הפסד לא הי"ל מן ההפסד חשבון ובסוף השנה חשב את כל החשבונות הריוח וההפסד מכל השנה אז ימלא תחלה ההפסד מן הריוח ואח"ך יפריש מעשר מן הריוח עכ"ל. ואנכי בעוניי הנלע"ד מש"ל דבאיזה אופן שיהיה אין מחשבין מזה ע"ז ומה שהפסיד לעצמו ומן הריוח יתן מן הכל כמו שהארכתי לעיל וכחכי אז כחי עתה וכן מצאתי להר"ב שבות יעקב דאסיק כדברי אך לא מטי בה ממקומות שהבאנו וז"ל מ"מ ההיזק ממקום אחר לא עלה על דעתי כלל לנכות הריוח נגד ההיזק אם לא במשא ומתן אחד שקנה בפעם א' הרבה דהוי עסקא חדא ודאי להדדי משתעבד משא"כ מקנייה לקנייה אחרת כי מיד שעלה לו ריוח מחוייב במעשר עני וכו' ואם הפסיד במקום אחר אין למלאת חסרונו ממקום אחר וכו' משל עניים חלילה וכו' ע"כ, ויש לי להוסיף והוא בכלל דברי הרב דבעסקא חדא אף אם קנה ב' מיני סחורות במקח אחד והפסיד בא' והרויח בא' גם בזה ודאי להדדי משתעבד ומנכה הוא ההפסד מן הריוח ומאשר יותיר יתן מעשר וזה פשוט, גם את זה ראיתי בתשו' חות יאיר סימן הנז' שנשאלה שאלה על העוסק בפרקמטייא ויוצא השדה ועל המו"מ מוציא הוצאות דרך הולכה והכנסה אם מותר לנכות לו יציאותיו מן הריוח או לא דצריך להפריש מכל הריוח שמה שהוציא הוצאות הוא כמו שאדם מוציא הוצאות בתוך ביתו והשיבו ע"ז תרי גברי רברבי מוהרד"א והר"ב ח"י שמנכה ההוצאות והם נקראים קרן שמעלה דמיהם על דמי הסחורות ומאשר ירויח יותר מזה יעשה ממנו יעש"ב שהאריכו למעניתם והר"ב ח"י אסיק בדבריו דמנכה הוא כל ההיזק וההוצאה שאירע בעסק ההוא באיזה אופן שיהיה ואפילו גניבה ואבידה וגזילה בדלא פשע דעסקא להדדי משתעבד וכו' וכתב עוד דשכר פועלים וכתפים וכן מלבוש

24

ב - לשלשה קופות הגובים בבה"כ והם תלמוד תורה ובקור חולים והכנסת אורחים.

ג - מעט ממנו יתן לקופת גומלי חסדים לרביע.

ד - גם לעלית ס"ת לשליש ולרביע יתן ממנו וזה הדין הוא על מנהג עירנו שרובם אינם הולכים לצדקה כמו שכת' בפנים יע"ש, אך בעיני דקודם שיתנדב בעלייתו לס"ת יהיה דעתו לתת מן המעשר.

ה - גם לקניית המצוות הלבשת ס' תורה והוצאתו והגבתו ובשי אותו וסמיכות בשעה שאין להם קונים יתן לשליש ולרביע גם זה למנהג עירנו ואם יש קונים והוא מוסיף עליהם התוספת נחשב מן המעשר לשליש ולרביע ובעיני שיתכוין לכך קודם הקנין.

ו - לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרים ללמוד בהם אם אין יכולת בידו ולא היה קונה אלמלא מן המעשר ובלבד שישאילם לאחרים וגם יכתוב עליהם שהם מן המעשר למען ידעו וזרעו ולא יחזיקום לעצמם לזון ולפרנס אביו ואמו העניים ואח"כ לבניו ובנותיו הגדולים יותר משש שנים ומעלה ואח"כ לאחיו ואחיותיו ואח"כ לשאר קרובים ואח"כ לשכניו ואח"כ לעניי עירו ואח"כ לעניי א"י ואח"כ לעניי עיר אחרת. וכל זה במי לתת לשלוחים הבאים לקבץ בין לעצמם בין לאי"ת טוב"ב לעשות תלמוד תורה דהיינו שבאים בני חבורה ולומדים ויוציא הוצאות לשמן למאור וקה"ל ומיני מאכל וכיוצא וכן לקנות פרק או פסקא ללמוד בחבורה הנז' אם הולכים המעות לדברים הנז' או לקנות ספרים ללמוד בהן בני חבורה.

יא - לקנות ספרים ללמוד בהם בני עניים אף אם יש יכולת בידו לקנות חוץ מן המעשר.

יב - לתת לכל מצוה הבאה לידו כגון להיות בעל ברית ולהכניס חתן לחופה וכיוצא בהן אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה המצוה בלא המעשר.

יג - לפרו"ע פרעו"ת בישראל החייב ממון לגויים או כסף גולגלתא ואין לו לשלם והרי זה פדיון שבויים ממש. להשכיר מלמד לבן קרובו העשיר אם אין האב רוצה ליתן וכל שכן לבני עניים.

טו - להלוות לאדם ואפילו לעשיר בשעת דוחקו מן המעשר ואם אחר כך העני נחשב ממעשר במחילת המלוה אף שלא נתכוון מתחילה לכך.

יז - נתון נתון מעשר מכל הריוח שמרויח ולא תגרע ממנו יציאות הבית אפילו הצריכים לפרנסתו ופרנסת ביתו גם כל היציאות שמוציא במצוות שאין יוצאין מן המעשר אינו מנכה אותם מן הריוח אלא יוציא מעשר מכל הריוח כולה מן הכלל.

יט - יפריש מעשר בכל עת שירויח כדי שיהא מצוי בשעה שיבא לידו מצוה ממצוות מעשר ויקיימנה ואל יחמיצה הנודר או מפריש מעשר סתם חיי ליתנו מיד שהרי עניים מצויים לו בכל שעה ואם לאו עובר בבל תאחר.

כא - ואם נודר או מפריש על דעת שהוא יחלק לפי ראות עיניו ראשי הוא להפריש ולהניח ליתן מעט מעט כמו שיראה

לו ובלבד שיתן אל לבו לחלק לאלתר לפי ראות עיניו ואם גמר בדעתו מלכתה עכשיו ומיד עובר בבל תאחר.

כב - אם זכה למעשר הרבה יותר מכדי צורך העניים חייב לבערו ולחלקו בשנה ג' ושנה ר' משנות השמטה.

כג - אין משתכרין במעשר לעשות פרקמטייא אף אם יתן הריוח לעניים שמא יבא עני ולא יהיה לו מה ליתן ואם נתעסק בו הריוח למעשר וההפסד הפסיד לעצמו.

כד - אם נתעסק בממונו שני עסקים וא' הרויח וא' הפסיד הפסיד לעצמו ואין מנכין אותו מן הריוח למלאת הקרן אף אם כבר הפריש מעשר מן הקרן אלא יתן מעשר מכל הריוח וחסרונו לא יוכל להמנות מן הריוח והמקום ימלא חסרונו ויריק לו ברכה עד בלי די.

תוספת מעשר והם מצוות גדולות

א - לקופת בדיק הבית.

ב - יותר מרביע המעשר לקופת גומלי חסדים.

ג - לעליות ס"ת יותר משליש או רביע מעשר או כשהתנדב בעלייתו לא היה בדעתו לתת מן המעשר.

ד - לקניית המצוות כמו הלבשת ס"ת וכו' כשיש להם קונים או יותר משליש ורביע או כשלא היה בדעתו בשעת הקנין לתת מן המעשר.

ה - לקנות בתי קברות למתי ישראל.

ו - לקנות טלית וציצית ותפילין ומזוזות וסוכה ולולב וכיוצא שכן מלמדין תורה לבניו.

ז - לקנות ספרים ללמוד בהם אם ידו משגת חוץ מן המעשר לנדריים בעת צרה שיצילהו ה'.

י - נדרים שנודר בדרך קנס לזרוזי נפשיה שלם ישלם אם יצרו מתגבר עליו.

יא - לעלות ולראות לא"י תובב"א והוצאותיו עליו חוץ מן המעשר אבל נדבות שנתגדב שם לת"ח ועניים הרי הם מעשר.

יב - לתת לכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופ' אם ידו משגת יתן חוץ מן המעשר לעשות נרות להדליק בבה"כ וכיוצא בשאר מצוות דלא שייכי לעניים.

יד - וכן כל מצוה שהיא בלאו הכי חובה אינה באה ממעשר מחצית השקל ומשלוח מנות ומתנות לאביונים.

טו - מה שנוטלין אומות העולם בזרוע כגון מסים וארנונות נחשב לצדקה אבל לא מעשר.

יז - יהיו עניים בני ביתך שמצוה שיהיו בני ביתו העניים והיתומים ומוטב שישתמש בהם משישתמש בעבדים ונכרים ויתחשב לו לצדקה, אך אינו נחשב ממעשר אף אם יספיק לו בקטנים ומשתמש בגדולים שיודעים ומשגיחים באיסור והיתר אין לו להוציא תוספת השכיר' שיש לגדולים על הקטנים מן המעשר.

חולין

יציאות ביתו ובניו הקטנים משש שנים ולמטה וכן

25 אוזולי מוזיל גביה בשביל הקדמת המעות ואף אם תנאי היה שאם לא ישלם לו עד זמן החיוב יתן דמי כולו משלם לאו אגר נטר ליה ושרי ודון מינה ואוקי באתרין במכ"ש ששמעון מחוייב לפרוע לראובן יותר מזה הסך לשעתו והאריר לו זמן עד י"ג חדש בלא תוספת אלא אדרבא במגרעת והתנה עליו שאם ישלם לו בתוך י"ב חדש יפחות מהן היש בזה הרואה שיש כאן חשש רבית ח"ו חלילה לי מחטוא והוא ודאי מלתא דאתייה בק"ץ וטרח וכתב לה ספר להוכיח במישור כי ישר הוא מעשה שהיה וכן בנו של ק"ו הוי נ"ד דהתם בדינא דש"ס יש חשש בין במכר בין בשכירות בהעלאת דמים יותר מכדי דמיהן משא"כ בב"ד ששמעון הוא חייב חוב גמור נקי ובר יותר מסך הנז' הרבה בדינא ודינא ואין כאן חשש העלאת דמים כלל ולא צריכא שומא ומגרעות נתן ואין מוסיפין עליהן לית דין צריך בשש דפטור ומותר לכתחילה לעשות כדת של תורה.

ועוד יש להביא ראיה מן התוספתא הביאה הרי"ף והרא"ש ונ"י והמרדכי שם בסוגיא זו והרמב"ם פסקה בפ"ח מה' מלוה והטור בסימן קע"ג ב"ד וז"ל הלוקח מקח מחברו ע"מ ליתן לו מכאן ועד י"ב חדש רשאי שיאמר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום ריבית וכתב הנ"י והמרדכי דבעינן שיגמר המקח ויזכה בו הלוקח קודם שיאמר לו תן לי עכשיו בפחות וכ"כ מדברי הטור ופי' הב"ח דינא דתוספתא בת"י ב' דהכי פירושא דרשאי לומר לו תן לי בפחות מיד דכיון שכבר נגמר המקח ב"ב השתא רשאי לומר לו המוכר תן לי בפחות ומיד ואע"פ שהלוקח לא יתרצה ליתן לו בפחות ומיד אלא כיון דמתחילה פסק עמו בסתם י"ב ונגמר המכר אבל קודם גמר המכר אינו רשאי לומר לו תן לי בפחות ומיד דאם לא יתרצה לוקח אלא ליתן לו י"ב לאחר זמן לא מיהו כריבית מיהו כריבית ודברי הב"י בכאן הם מגומגמין ונראה שיש בהם ט"ס ע"ש עכ"ל והרואה יראה שדברי מרן הב"י הם ברורים שכוונתו היא דהא דכתבו הב"י והמרדכי דבעינן שיגמר המקח אם לומר דאל"כ אסור וכו' והיינו כפי' הב"ח הכי שהבאנו הא לא הוה צריכי לאשמועינן דפשוט הוא ולכן פי' דחדוש דין זה נתבאר במרדכי וכו' והיינו כפי' הראשון שפי' הב"ח ואין להאריך בזה יע"ש ומ"מ הדין דין אמת והכי ס"ל למרן ג"כ כדמוכח מדבריו להדיא דלאחר שנגמר המקח יכול המוכר לומר תן לי בפחות ומיד ואף שהלוקח לא יתן מיד אלא כמו שפסק מתחילה ניתן י"ב לאחר זמן לא מיהו כריבית וכן הר"ב גידולי תרומה דר"ט הבין בדברי מרן ז"ל בפשיטות דדינא הכי הוא יע"ש וכן נרא' מדברי מור"ם בהג"ה שהבין כן בדעת מרן יע"ש. גם הר"ב ש"ך הביא דברי הב"ח וכתב עליהם ופשוט הוא. נמצינו למדים דאף במכר אם נגמר המקח לתת לזמן בשער גדול ושוב א"ל המוכר תן לי מיד בפחות ואף שהלוקח לא יתן אלא לזמן הקצוב צריך לתת לו בשער גדול שפסק עמו לזמן ולית ביה סרך ריבית כלל. ודון מינה ומינה בב"ד דדמי לנגמר המקח ועדיפא מיניה שהרי כבר הדבר נגמר שחייב שמעון לפרוע יותר מסך ת"ד הרבה בה שעתא והמלוה האריך לו זמן ל"ג חדש ולפחות מהן עד סך ת"ר ועוד התנה עמו שאם יפרע בתוך י"ב חדש

יציאות שמוציא בקחתו אשה והמוהר ומתן שנותן, לתת לבני קהוב העשיר הסמוכים על שלחן של אביהם ואף אם נתן להם ע"מ שאין לאביהם רשות בו מפני שידם כידו.

סימן ב'

שאלה ראובן ושמעון היו שותפים ונתפרדו זה מזה וכתבו שטר' ביניהם ונשאר שמעון חייב לראובן סך מה רב הוא וכתב בספר והעד עדים בק"ג וש"ח ושמעון חלף חק הפך ברית ובא בטענות שאין בהם ממש פעמים שלש ובכל פעם היו מפשרין ביניהם ופוחתין מהם הלך וחסור כי לא יכול לו וכותבין שטרות מחדש ובשלישית נכתב שטר על שמעון בסך רב לאחר הפחת מן הא' ועל שלשה פשעי פשע שמעון ועבר עידן ועידנין ולא ניתנה פריעה לא מינה ולא מקצתה כי הלך וישב לו בעירו והבעלים מרדפין המה בכחובים צועקין ואינם נענין אין עונה ואין כסף גם רבני מתא הרי' כתבו לשמעון כתבים לפרוע פרעו' ולא הועילו חכמים בתקנתם ח"ו עד שבא שמעון לעיר ראובן והביאו לפני ב"ד חזר וטען בהבלי השוא וכשהיו א"ל שאין בדבריו ממש היה אומר שאין לו מה לשלם ושוב חברו עליו מחשובי העיר ותרי מינייהו רבנן בחבר עיר רבני מתא והפצירו בו עד בוש עד שקבל עליו לפרוע סל מה המעט הוא לפי הסך שהיה חייב בו מקודם לזמנים ידועים באופן זה ונכתב בספר שטר מחדש איך הודה שמעון שהוא חייב לראובן סך ת"ר גרוש' ע"מ לפרועם לו לזמן י"ג חדשים ותנאי היה שאם ישלח סך ת"ק גרוש' שיהיו פה צובה יע"א בתוך י"ב חדש אז יהיה פטור מן המאה גרוש' הנשארים מן הת"ר וגם בזה החליף דבריו ועבר זמנו שנה אחרת ולא פרע כלום וכעת חוזר וטוען שמעון שאינו חייב לפרוע רק ת"ק כי המאה האחרת יש בה משום ריבית והשטר האחרון הנז' נעשה ע"י תרי דרבנן מרבני מתא והם הן עדין החתומים עליו יען כי עלו בהסכמה שאין בזה חשש רבית ולכן עבדי עובדא בנפשייהו ובכן אגן בדין הוכרחנו לדרוש מעל ספר שאין בזה בית מיהוש כלל והלכה ומורין כן.

תשובה אנא עבאדי לתורה של השטר הלז בחברת ר"ב אחא"י כליל"א שרי חזו דאתאי למען הקים את דברי התורה הזאת. ואען ואומר דעיקרא דהאי מילתא איתא בפ' איהו נשך דס"ה דתנן התם מרבין על השכר ואין מרבין על המכר באיזה צד השכיר לו את חצירו וא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה ואם של חדש בחדש סלע לחודש מות' מכר לו שדהו וא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז ואם לגורן בי"ב מנה אסור דקאמר עלה בגמרא מאי שנא רישא ומ"ש סיפא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והאי כיון דלא מטא זמניה למגבא לאו אגר נטר ליה משוי הוא דהכי שוייא והאי דקא"ל אם מעכשיו אתה נותן לי בי' סלעים לשנה אוזולי הוא דקא מוזיל גביה סיפא כיון דוביני נינהו ובעי למשקל דמי מעכשיו הילכך אגר נטר ליה הוא ואסור ע"כ המורם מזה כללא דרבייתא כל אגר נטר ליה אסור והכל תלוי בזמן החיוב שאם האריך לו על זמן החיוב והוסיף בדמים הוי אגר נטר ליה ואסור אבל אם פחת מזמן החיוב ופחת בדמים

אינו יכול להוציא מעשרותיו לקנות עליות והמצוות, ולא לעלות לראות א"י וכ"ה בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סי' כ"ז, כמהר"ם ב"ב דלהלן).

וכ"כ רבינו המהר"ם ב"ב בתשו' (ר"פ סי' ע"ד) דמאחר שכבר החזיקו לתתם לעניים אין לשנותם למצוה אחרת דנראה כגזול עניים וכו' וכבר זכו בהם העניים ע"י המנהג, שכך נגזר כל הגולה, ואין לשנות מעניים למצוה אחרת שאין לעניים צורך בהם עכ"ל, אלא שלפי סברתו היות שבזמנינו כבר נשתנה המנהג וסגנון הרבה אינשא דעלמא לעשות גם שאר צרכי מצוה במעות מעשר (והרבה מתנים כן בפירוש בשעת התחלת הנהגתם) שוב אין קפידא בדבר מצד סברת המהר"ם.

וע' להלן דכן גמי כשיטה זו סבירא להו להנחלת שבעה ושו"ת אמרי יושר (ופירשו כן בדברי הר"ר מנחם והטו"ז).

76 ואגב: במה שהבאנו למעלה מהח"ח ז"ל שעיקר מצות מעשר כספים ליתנם לעמלי תורה עניים, ממילא שבזה"ז המובהר לפזר מעות מעשרות לכוללים (או לת"ח עניים) ויל"ע אי גם ישיבות ומתיבתות בכלל, ונראה דהן בכלל, כיון שיש ביניהם הרבה בני עניים (שממם תצא תורה לישראל) וכ"מ משו"ת בית דינו של שלמה הנ"ל [אלא שבשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' ק"ב) מביא משם מ"כ שעכשיו אין מדקדקין בכך, ונותנין לעניי עולם, דמסתמא מתחילה היה דעתו לשם כך], ובשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' ע"ה) החדש יצא דמעשר כספים או דינו "כמעשר עני" לחלקן לעניים דוקא, או "כמעשר שני" לחלקו לדברים שמביאים לידי לימוד תורה (עמלי תורה) ויראת שמים. 7

ב] שהוא לכל דבר מצוה: בבאר הגולה שם כ' דכוונת הרמ"א רק לאפוקי מצוה שממילא הוא מחוייב בו (ורוצה לפטור ממנה במעות מעשר), אבל לעשות ממנו מצוה שאיננו מחוייב בו רשאי, וכן משמע פשוט דברי הטו"ז שם (סק"א) וכן הש"ך שם (סק"ג) שמביאים מהר"ר מנחם ז"ל (הוא..). דכל מצוה שתבוא לידך כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכן לקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם, אם לא היה יכולת ולא היה עושה אותה המצוה יכול לקנות מן המעשר עכ"ד, ועער"ש בטו"ז שמתיר לקנות העליות לס"ת ממעות מעשר (אם היה מתחילה דעתו ע"ז), וכ"ה בס' דרך משה (יום י"ח) משם ס' דרך חיים שמותר לעשות גם שאר מצוות ממעות מעשר, וע' גמי בשו"ת ערוגת הבשם (יו"ד סי' ר"כ) שסמך עצמו על שיטת הבאר הגולה הנ"ל (עיי"ש באופן שלא היה ביכולתו לעשות המצוה ממעות של עצמו) [וכ' לבאר דברי המהרי"ל דמיירי שהיה רגיל עד עתה להפריש לעניים, על כן אם עתה הפריש סתמא אמרינן דזכו בו עניים מחמת גדרו (כהח"ס) אבל על על הריווח שירויה לאחר כך ויפריש אדעתא דשאר המצוות שפיר דמי, דלא חל ע"ז שם גדר דהוי דבר שלא בא לעולם], וכ"כ בשו"ת פרי השרה (ח"ג סי' קס"א) כ' להיות שמעשר כספים אינו חיוב כלל מדינא, אלא ממנהגא [וצ"ע שסותר עצמו למה שכתב בח"ב כנ"ל].

(ההש"ך) משום שהמעות הולכים לעניים (החתן, או לקנות ספרים ממעשר היינו כשהוא עני ובלא"ה לא לכו"ע (אף למהרי"ל והרמ"א) מותר לעשות גם ע משום דבכה"ג השיב צרכי עניים דעניים צריכין לו לקיים), שו"ר שכ"ג יוצא משו"ת באר שבע הנ"ל, דל והרמ"א הנ"ל סיים דשוב מצא תשובות הר"ר מנחם מידי, יוצא דדבריו מתאימים לשיטת המהרי"ל והר"ר סי' קל"ו) שמביא להלכה דברי הנהלת שבעה הנ"ל, (בשביל סנדקאות והכנסת חו"כ לחופה) הולך לעני אחרים שנצרכין להן דהוי כענין צדקה לעניים, אבי לבנו אסור, אבל צ"ע מהטו"ז שהתיר ג"כ לקנות א ממעות מעשר, שזה המעות נופל לקופת הקהל ו בביר"ד של שלמה הנ"ל שמש"כ הטו"ז דהמעות א לפ"ד שו"ת מהרי"א אסא הנ"ל לאחר שכ' שמעשר לתשלומים של מצוה, סיים עלה 'חוץ מקניית סו תשובה (הגדמ"ח יו"ד סי' קל"ב) משום דרק עניים. ובתשובה מאהבה הנ"ל כ' דבאתרא דלא נהיגי נוהג לדקדק בכך (והוא עליו כגדר) מסתמא לא צדקה, ושפיר דמי בשביל שאר כל המצוות, וסמך פ"ד) היות בזמנינו כל-אתה הוא אתרא דלא נהיגי, ו כל המצוות, א"כ כל הנוהג מסתמא דעתו הכי יע (ח"ח סי' פ"ג, היכי דקשה לו לשלם ממעות שלו, ליתן לעניים).

ובשו"ת מהר"ם שיק ציין לס' שיטה מקובצת ל' ז"ל, והנני להעתיק דבריו (לאחר שביאר כפילותו ו לשתי מעשרות, שבס"ה הוא "חומש") וז"ל ונראה לכל דבר מצוה, ואפילו לצורך עצמו ובניו ובניו בהם הוא ובניו, ולהשאילן לאחרים, שהרי מעשר בירושלים, אבל מן המעשר האחר יש לו לתת לצדי ראשון לכהנים וללוים למען יחזקו בתורה ה', ונ המדקדק בזה מובטח לו שיצלה בנכסיו, כמו שדר בשביל שתתעשר וכו' עכ"ל, עכ"פ מבואר דהנור לשאר מידי דמצוה [ומוכח דברכת ההצלחה בנח שמזה מיירי הפסוק כרכ' (מלאכי ג-י) הביאו את

קונטרס ויקין 313

אז זמן הוצאות מעשר כספים

תרגום לוינוא דוד בארפאס 500